

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра публічного управління, адміністрування та права

Кваліфікаційна робота

на тему: «**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА
ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ**»

Виконав:

студент академічної групи дбДС
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 281

«Публічне управління та адміністрування»

_____ І.І. Литвишко

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук

_____ А.Л. Замахін

Полтава – 2023 рік

Бібліографічний опис та анотація кваліфікаційної роботи

Бібліографічний опис: Литвишко Ігор Ігорович. Державна політика у сфері безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану. Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права. Кафедра публічного управління, адміністрування та права. Науковий керівник: Замахін Андрій Леонідович, кандидат юридичних наук. Полтава. 2023 рік.

Зміст роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Анотація. У роботі розглянуто теоретичні засади реалізації державної політики в сфері безпеки та оборони в Україні; охарактеризовано методичний підхід в частині реалізації концептуальних основ аналізу ефективності національної безпекової політики в Україні; описано інституційне забезпечення державної політики національної безпеки; розглянута роль правового механізму в забезпеченні національної безпеки, проведено аналіз методології формування нормативно-правового поля забезпечення національної безпеки України; наголошено, що нормативно-правова база для фінансування державної політики у сфері національної безпеки відповідає меті забезпечення національної політики України; охарактеризовано провідну роль співпраці між державними інституціями та громадянським суспільством; продемонстровано доцільність створення ефективної системи національної безпеки та оборони та інше.

Ключові слова: державна політика, природні ресурси, атмосферне повітря, регіональна політика, нормативно-правове регулювання, євроінтеграція, інструменти реалізації, моделі втілення, економіка, природокористування, сучасні тенденції розвитку.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ.....	9
1.1 Формування і реалізація національної безпеки та оборони в Україні.....	9
1.2 Теоретичні основи механізмів державної політики територіальної оборони.....	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	34
2.1 Стан забезпечення системи національної безпеки та оборони в умовах правового режиму воєнного стану.....	34
2.2 Проблеми формування системи національної безпеки та оборони в умовах правового режиму воєнного стану.....	38
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	49
3.1 Зарубіжний досвід державної політики національної безпеки та оборони та пріоритетні завдання для України.....	49
3.2 Напрями вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони	62
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. Проголошення незалежності України, вимагало вирішення питання забезпечення безпеки України завжди відіграло важливу роль у діяльності всіх державних інституцій. Зосередження на захисті та збереженні української держави було визначено Декларацією про державний суверенітет від 16 липня 1990 року. В результаті ці положення були розроблені в Конституції України. Зокрема, це стосується захисту суверенітету та територіальної цілісності України, що забезпечує економічну та інформаційну безпеку найважливіших функцій держави. В Україні концепція національної безпеки, яка спочатку розглядалася як політична доктрина, пізніше була реалізована в результаті визначення відповідних сфер державної діяльності. Подальший розвиток спеціального законодавства у цій сфері був зумовлений переважно правовими та організаційними регламентами відповідних національних органів влади. Система національної безпеки сформувалася з прийняттям Закону України «Про національну безпеку України» 21 червня 2018 року.

Відтоді напрямок зовнішньої політики України дуже часто змінювався в контексті її інтеграції до Європи та євроатлантичної структури. Загалом, це негативно вплинуло на організацію системи національної безпеки України та її здатність ефективно реагувати на загрози. Агресія проти нашої країни та прояви сепаратизму в деяких регіонах випробували міцність нашої системи національної безпеки. Ця ситуація, з одного боку, вимагала рішучих дій для відбиття агресії, а з іншого - показала неготовність національної правової системи діяти в екстремальних умовах. Численні недоліки законопроекту призвели до надзвичайного характеру відповіді, що спричинило складну законодавчу структуру, деякі з яких одразу виявилися нестійкими з різних причин, а інші значно ускладнили правове регулювання суспільних відносин.

Однак, війна в Україні, що триває з 24 лютого 2022 року, поставила під загрозу існування держави. У цих умовах державна політика у сфері

безпеки та оборони має бути спрямована на ефективне протистояння агресії росії та захист національних інтересів України. Військова агресія росії призвела до суттєвих змін у безпековому середовищі України. Зокрема, виникла загроза окупації значної частини території України, що вимагає перегляду державної політики у сфері оборони. В умовах воєнного стану в Україні діє спеціальний правовий режим, який передбачає надання органам державної влади широких повноважень у сфері безпеки та оборони. Це потребує дослідження особливостей реалізації державної політики у цих умовах.

Історія знає багато прикладів організацій та дій, які можуть бути притаманні сучасній концепції територіальної оборони країни. Водночас він завжди служив допоміжною допомогою щодо зовнішніх фронтів загарбників. У більшості випадків ці дії були недостатньо підготовлені і здійснювалися відповідно до загроз, які насправді мали місце під час бойових дій і, звичайно, не у великих масштабах.

Однак ця обставина свідчить не про принципову неможливість побудови цілісної системи територіальної оборони, а скоріше про невинуватану відсутність серйозності, складності і, насамперед, про недостатню теоретичну опрацьованість проблеми щодо цього аспекту оборонного будівництва. Також, з одного боку, відбувалося навмисне порівняння з принципами побудови та застосування нових видів збройних сил, а з іншого – неузгодженість зусиль відповідних структур у всій системі національної безпеки.

Аналіз наукових досліджень включає різні аспекти проблеми реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони, ґрунтуються на теоретичних положеннях вітчизняних та іноземних науковців, В.Ананьїн, Л.Артюшин, А.Баланда, О.Белов, В.Білошицький, Р.Броуз, О.Власюк, А.Возженніков, С.Воронцов, В.Горбулін, І.Гурлев, М.Дундуков, Д.Євенко, Т.Іванова, М.Латинін, Л.Сергієнко, О.Руденко та ін.

Проте, відсутні дослідження стосовно механізмів регулювання

державної політики у сферах національної безпеки і оборони та створення нормативно- правової бази, що підтверджує актуальність даного дослідження.

Мета й завдання дослідження. Основною метою кваліфікаційної роботи є удосконалення механізмів реалізації державної політики національної безпеки та оборони в Україні в умовах правового режиму воєнного стану.

Необхідність реалізації поставленої мети обумовила такі **завдання:**

- удосконалити понятійно-категоріальний апарат дослідження та розширити сутнісні ознаки понять «національна безпека», «територіальна оборона», «державна політика національної безпеки та оборони»;
- дослідити вітчизняний і зарубіжний досвід державної політики у сферах національної безпеки та оборони;
- проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку вітчизняного інституціонального забезпечення державного управління у сфері національної безпеки;
- обґрунтувати напрями вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони в умовах правового режиму воєнного стану;
- запропонувати напрями розвитку державної політики у сфері національної безпеки України;
- надати рекомендації органам публічної влади та місцевого самоврядування щодо удосконалення процесів функціонування системи національної безпеки та оборони.

Об'єктом дослідження – процеси реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони в умовах правового режиму воєнного стану.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та прикладні аспекти реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі застосовано аналітичний, історичний, системний, ситуаційний та функціональний підходи. Історичний метод використано для аналізу процесів реформування суб'єктів державної політики та нормативно-правового забезпечення; логічний метод був використаний для постановки мети, завдань дослідження; монографічний застосований для вивчення літературних джерел, нормативно-правових актів та практики застосування механізмів реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони; функціональний метод сформував підґрунтя аналітичних змін, які відбуваються в процесі функціонування органів публічної влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному узагальненні та новому вирішенні науково-прикладного завдання щодо удосконалення реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони в умовах правого режиму воєнного стану. Основні теоретичні положення і практичні розробки, які визначають наукову новизну дослідження та особистий внесок дисертанта, полягають у наступному:

вперше:

- доведено провідну роль держави щодо забезпечення національних інтересів України в сфері національної безпеки та оборони, а також значущість взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства з метою підвищення ефективності реалізації державної політики національної безпеки в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів єдності народу України;

удосконалено:

- теоретичний підхід до формування української стратегії національної безпеки, систематизації компонентів у контексті інтеграції політичних та правових норм, інститутів, правил, процедур та діяльності, які спрямовані забезпечувати національну безпеку та дозволяє нейтралізувати чи ліквідувати її недоліки, в частині удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження шляхом уточнення

дефініцій: «державна політика національної безпеки та оборони», «національна безпека», «територіальна оборона»;

дістали подальшого розвитку:

- систематизація вітчизняних та зарубіжних моделей створення ефективної системи національної безпеки та оборони, що полягає у можливій адаптації та впровадженні передового досвіду оборони Європи до умов розвитку України державних установ та муніципальних систем управління; можливості подолання факторів опору на всіх рівнях ієрархії.

Практичне значення отриманих результатів. Практична цінність представлених напрацювань полягає в тому, що теоретичні дослідження, висновки та пропозиції визначені у роботі можуть бути використані в процесі реалізації політики національної безпеки та оборони місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, новостворених та діючих об'єднаних територіальних громад.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлювались на X Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні», м. Полтава, 2023 рік.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (65 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок, з яких основний текст – 72 сторінки, список використаних джерел – 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

1.1. Формування і реалізація національної безпеки та оборони в Україні

Однією з головних проблем сучасної України є питання формування відповідної державної політики у сферах національної безпеки і оборони, особливо у зв'язку з дією правового режиму воєнного стану на території держави. В даний час наша країна зазнає величезного внутрішнього та зовнішнього тиску. Під час війни фактори, які можна вважати рутинними та характерними для будь-якої сучасної держави, це становить серйозну загрозу національній безпеці. Тема державної політики у сферах національної безпеки і оборони відіграє особливу роль у передбаченні, виявленні, виявленні та реагуванні на ці загрози. Їхні можливості, повноваження та діяльність повинні забезпечувати ефективність функцій національної безпеки. В останні роки на стабільність держави та громадських інституцій все більше впливає лобіювання. Тому питання, як лобісти можуть впливати на теми державної політики у сфері національної безпеки, є актуальним, враховуючи те, що в Україні немає відповідного нормативного законодавства.

Стаття 3 Конституції України визначає, що життя та здоров'я громадян є найвищими цінностями держави. Індивідуальні права та законні інтереси вимагають особливого захисту від суб'єктів влади, особливо в адміністративно- політичній сфері, однією з яких є сфера оборони [33].

Наразі в оборонному секторі України відбуваються значні реформи, але він досі не відповідає сучасним вимогам. Сучасні проблеми та виклики, що виникають у сфері оборони, – це принципово нові та науково обґрунтовані підходи до формування національних військових організацій, пошуку більш ефективних методів та механізмів захисту національних інтересів від реальних та потенційних загроз військового характеру.

потрібно це.

Принципи захисту України та повноваження державних установ, військового управління, адміністрації місцевого самоврядування, основні функції та завдання органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, державних службовців, права та обов'язки громадян України у сфері національної 6 грудня 1991 року було створено захист та прийнятий Закон України «Про оборону України». Стаття 2 цього Закону визначає, що оборона України ґрунтується на готовності та спроможності державних установ, що захищають усі частини української військової організації, місцевого самоврядування, єдиної цивільної системи, перетворення національної економіки з миру на воєнний стан, якщо необхідна та збройна агресія для відсічі, ліквідації збройного конфлікту та підготовки населення та територій до захисту національної території [52].

Відповідно до Стратегії воєнної безпеки України, основною метою підготовки до збройного захисту національних інтересів є досягнення рівня оборони, достатнього для утримання інших держав від застосування своєї військової сили проти України, а також у разі виникнення військового конфлікту, випадки – відсіч збройної агресії, врегулювання (локалізація, нейтралізація) збройних конфліктів, територіальна оборона та цивільна оборона України для швидкого та злагодженого переходу від мирного стану до військового [54].

Оборонна спроможність держави визначається, як здатність держави захищатися у разі збройної агресії чи збройного конфлікту; сукупність морально-політичних потенціалів. умови реалізації. Досягнення необхідного рівня національної оборонної спроможності здійснюється шляхом формування та реалізації військово-економічної, військово-промислової та військово-технічної політики (ми не будемо детально розглядати характер цих видів військової політики, оскільки це проблематика дослідження військової науки).

Вивчення концепції «національної безпеки», що виникла у

вітчизняних суспільних науках одночасно з здобуттям Україною незалежності, було змістовно актуальним у період наростання агресії проти України. Це питання активно викладається і визнається крізь призму дослідження походження та розвитку категорії «безпека» у філософському сенсі, а також дослідження конкретних історичних питань держави та права. Деякі дослідники черпають своє розуміння цієї категорії у античних філософів та мислителів античного світу [63; 5].

На ранніх етапах розвитку людства поняття «безпека» не було визнано окремою категорією. Натомість деякі вчені висловлювали погляди на існування безпеки у первісних суспільствах та в античному світі. У своїх дослідженнях Вікторов О. визначає, що протягом усієї історії людства безпека була основною умовою відтворення особистого та суспільного життя [11].

Безсумнівно, що дифініція «національна безпека» виникла у Сполучених Штатах, але в майбутньому в більшості країн було активно прийнято з політичної точки зору та суспільних наук, не кажучи вже про численні статті у пресі та політично забарвлені роздуми. Значення терміну можна тлумачити по-різному, і чинне законодавство США уникає прямих визначень вживаних понять, тому нинішні уявлення про цей термін можна розглядати в цьому сенсі.

Зокрема, словник оборони пропонує тлумачити цей термін наступним чином. По-перше, це національна політика, яка зосереджена на внутрішній та зовнішній оборонній політиці для захисту національної безпеки, просування інтересів американського народу за кордоном. По-друге, це стан оборони, який може відкрито і приховано реагувати на будь-якого супротивника [4].

Національну безпеку можна також трактувати як визначення таких сфер державної політики, як спільна оборона та зовнішні відносини. На відміну від зусиль багатьох дослідників пострадянських країн дати чітке визначення поняття «національна безпека» або навіть розробити відповідні

концептуальні та категоричні інструменти національної безпеки [11; 1], сучасні американські дослідники приділяють значну увагу проблемам змісту, організаціям національної безпеки та суміжним правовим питанням [15].

Поряд з поняттям «національна безпека» були розроблені певні види концепцій (напрямів) безпеки. Межі та розділення національної безпеки особливо важливі. Інші види безпеки, які активно вивчаються, включають економічну, військову, екологічну та розвідувальну. Зрозуміло, що поділ типів безпеки – це досить тривалий процес з постійним пошуком нових типів (компонентів). Національна безпека та філософське розуміння певного типу чи сфери безпеки мають прояснити цей термін. По-перше, це трактується через призму терміну «безпека». Термін «безпека» походить від словотворення терміна «захист», що виникає внаслідок процесу інтелектуалізації в сучасній українській мові, внаслідок лексичного нововведення, що вперше з'явилося в журналістиці [10]. Хоча походження терміну «безпека» давніше, словотвірну інновацію можна простежити до самих початків журналістського терміну,

Серед традиційних видів безпеки можна виділити унікальні погляди на визначення природи національної безпеки та її відношення до національної безпеки. Загалом, природа різних індивідуальних типів безпеки, які складають національну безпеку, визначається простіше. Існує чимало наукових праць щодо розуміння сутності поняття «національна безпека» та пошуку його місця в системах безпеки.

Сучасні дослідники в основному зосереджуються на використанні російського терміну «національна безпека». Нинішня позиція щодо виявлення слідів «національної безпеки» в античному світі та в Середні віки є абсолютно неприйнятною. У цьому випадку відбувається абсолютизація історичних аналогів на основі сучасного розуміння. Прикладом цього є спроба розглянути питання забезпечення національної безпеки з використанням історичної інформації про існування влади в стародавніх

суспільствах або категорій людей, які виконували функції, подібні до повноважень деяких сучасних державних інституцій [12].

Визначення «безпека» та «національна безпека» не потрібно узагальнювати, оскільки вони мають кардинально різне походження.

Безсумнівно, що термін «національна безпека» виник у Сполучених Штатах, але в майбутньому він був активно прийнятий з політичної та суспільно-наукової точки зору, не кажучи вже про численні статті та політично забарвлені роздуми у ЗМІ більшості країн. Обґрунтування терміну можна тлумачити по-різному, і чинне законодавство США уникає прямого визначення вживаного поняття, тому нинішнє поняття терміну можна розглядати в цьому сенсі.

Зокрема, Словник оборони США визначає цей термін наступним чином, національною безпекою є політика держави, яка координує у собі внутрішню, зовнішню та оборонну політику, та спрямована на захист нації (для США у конституційному значенні – «народу США») та розширення її інтересів на міжнародній арені...» [32].

Національну безпеку можна також трактувати як визначення таких сфер державної політики, як спільна оборона та зовнішні відносини. На відміну від багатьох дослідників у країнах колишнього СРСР, які обрали термін «національна безпека», щоб дати чітке визначення або розробити відповідні концептуальні та категоричні засоби національної безпеки, сучасні американські дослідники роблять значний акцент на зміст, організацію. Національна безпека та супутні правові питання.

Іншими словами, термін був втілений у спеціальному законі під назвою «Закон про національну безпеку» 1947 року, першому відповідному правовому акті США, що розглядає концептуальний погляд на побудову системи національної безпеки з самого початку в контексті законодавства. Однак закон не дає визначення терміну «національна безпека».

Термін «національна безпека» не був відомий у радянському законодавстві, а відповідні ідеологічні та ідеологічні припущення

суперечили нормам правлячої ідеології СРСР. Виникнення концепції «національної безпеки» було неможливим через специфічне сприйняття радянською ідеологією терміну «етнічна» та її негативне ставлення до «національної держави».

В Україні теоретичне визначення поняття «національна безпека» визначається через характер початкового державотворення незалежності в правовому дискурсі з негайним вступом у сферу внутрішнього права [30].

У січні 1992 року було створено комітет Президента України для розробки пропозицій щодо створення Ради національної безпеки з завданням розробки концепцій та відповідних законів у сфері національної безпеки.

Метою державної політики у сферах національної безпеки та оборони України в мирний час є підготовка населення України до оборони держави, у разі виникнення загрози збройної агресії проти України (в загрозовий та/або особливий період) – недопущення дестабілізації обстановки в державі та забезпечення умов для стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил), а в ході її відсічі - забезпечення стійкості функціонування органів державної влади та національної економіки України.

Завданнями національної безпеки та оборони є:

у загрозовий період:

- участь у захисті державного кордону в межах сухопутної території України;
- забезпечення умов для стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил) або їх перегрупування;
- забезпечення умов функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування та військово -адміністративних органів;
- охорона важливих державних та військових об'єктів та установок, що забезпечують життєдіяльність населення;
- боротьба з агресорами (ворогом) та диверсійно-

розвідувальними підрозділами воєнізованих чи збройних формувань, не передбачених українським законодавством;

в особливий період (додатково до завдань Національної безпеки та оборони України, які можуть виконуватися в загрозовий період):

- підтримання правового режиму воєнного стану на всій території України або в окремих її місцевостях у разі запровадження такого особливого режиму; ізоляція зон (районів) ведення операцій (бойових дій);
- участь у виконанні заходів руху опору в межах територій України, які тимчасово не коннаціональної безпеки та оборонилюються Україною.

Результати аналізу показують, що єдина система національної безпеки та національної оборони ще не завершена, і існує багато проблем, які необхідно вирішити. Усі вони стосуються формування, розгортання робочої сили, розгортання, навчання та використання сил національної безпеки та оборони у законодавчих нормах та сучасних умовах-від початкової підготовки у мирний час до виконання місій особливого періоду.

Як показує досвід регіональних воєн та збройних конфліктів минулого століття та другої половини нинішнього століття, проведення антитерористичних операцій на сході України дозволяє підготовленим підрозділам національної безпеки та оборони значно збільшити покладені на них завдання та надавати регулярну підтримку сторін військової групи; захист національної безпеки та комунікацій, що використовуються збройними силами (військовими силами); збереження зони в менш важливих зонах, посилення охорони українського кордону тощо.

Тому підготовка та розвиток системи національної безпеки і оборони України є одним із пріоритетних напрямків зміцнення національної обороноздатності. Системи національної безпеки і оборони можуть використовувати регіональні ресурси та матеріально-технічні запаси з регіональних баз та складів як основні джерела підтримки, значно спрощуючи та зменшуючи витрати на всебічну підтримку власних сил.

Підготовка системи національної безпеки та оборони України є невід'ємною частиною оборонної підготовки країни і поділяється на ранню підготовку в мирний час та безпосередню підготовку до періодів загрози та/або особливих періодів, включаючи періоди, пов'язані з введенням воєнних дій закону. по всій країні або в окремих регіонах.

Реалізація національної політики у сфері національної безпеки та оборони України має на меті здійснюватися в загрозовий та особливий період на території України або в окремій зоні за межами району операції (району) (бойові дії) операції.

У разі загрози збройної агресії проти України Президент України за пропозицією Комісії з питань національної безпеки та оборони видає указ про виконання планів національної безпеки та оборони в Україні чи в окремих регіонах. закон).

Пилипчуком В. Г. було визначено, що «національна безпека – захист державного суверенітету України, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково -технічного та оборонного потенціалу від зовнішніх та внутрішніх загроз, розвідки, терористів та інших незаконних порушень спецслужб іноземців та організацій, груп населення в Україні для важливих інтересів росії» [47].

Настюк В.Я. розглядав: « національна безпека – це система загальних та спеціальних заходів для забезпечення стабільного та стабільного існування держави як політичної організації суспільства та для захисту від реальних та потенційних загроз (ризиків) зовнішнього та внутрішнього характеру, які можуть погіршити її нормальне функціонування...» [13].

Чумаком В.В. і Бернадським Б.В. визначено, що «національна безпека – це система гарантій, що забезпечує збалансований стан влади та здатність держави трактувати стан недоторканності, суспільний лад держави, територіальну цілісність та незалежність при визначенні зовнішньої та внутрішньої політики. Це включає стан безпеки, гарантований системою зав'язків з громадськістю, і здатність держав

протистояти глобальним викликам та ворожим діям суб'єктів міжнародних відносин...» [14, с. 108].

Узагальнюючи наукову позицію, можна виділити прямий зв'язок між концепцією національної безпеки та державою як соціальним інститутом (політичною організацією суспільства). Критичним для розуміння національної безпеки є визначення відповідних загроз у специфікаціях, як запропонували С.Г. Гордієнко та В.Г. Пилипчук. Водночас необхідно уточнити природу країни, яка буде захищена від цих загроз. Безперечно, основою розуміння є поділ трьох складових: конституційного ладу, національного суверенітету та територіальної цілісності держави. Це ґрунтується на вимогах закону.

Щодо визначення сутності державного устрою, то позиція Наливайко Л.Р., що державний лад – це синтез розуміння державного устрою як системи нормативно регульованих суспільних відносин, гарантованих Конституцією України та законами про організацію та діяльність держави та її основні історичні умови, прийнятна система, визначені закономірності, традиції, інновації та тенденції розвитку сучасної демократії [13].

Після оновлення закону у сфері національної безпеки український Закон «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року не визначає окремих об'єктів національної безпеки, а перелічує ці ж складові для держави у ст. 3, де розкрито принципи державної політики, які мають бути спрямовані на захист. У такий спосіб ця законодавча фраза повторює значення поняття «об'єкт національної безпеки» у значенні українського законодавства «Про основи національної безпеки України» [16].

Це законодавче визначення недостатньо успішне з огляду на невелику неоднозначність у використанні «інших важливих національних інтересів», оскільки законодавство перелічує лише «основоположні національні інтереси України» (стаття 3 частини 3) і містить лише їх пояснення п. 10 ч. 1 також є дещо неоднозначним, оскільки тлумачить назву

терміну «інтерес» через те, що він означає.

Однак, хоча розуміння безпеки як правової держави є досить суперечливим, дослідники чітко розрізняють поняття агресії та характер військової безпеки як засобу стримування у розумінні загрози.

На думку Скиби П., вітчизняну науку необхідно доповнити новою складовою: технологією територіальної оборони. А територіальна оборона має бути організована та здійснюватися за єдиним планом одночасно по всій території України, у тому числі в районах, тимчасово окупованих ворогом. Національна безпека та оборона мають бути добре організованими та керованими, а тому мають бути професійно підготовленими та ефективними [3, с. 107].

Скиба вважає, що територіальна оборона має бути організована у мирний час на територіальній основі відповідно до адміністративного поділу країни, і повинна бути підготовлена та здійснена в особливий час силами територіальної оборони щоб:

- забезпечити захист населення та його життєво важливих функцій.
- забезпечити максимальне збереження та стабільного функціонування державних установ та організацій, соціально-економічної інфраструктури та засобів до існування по всій країні, у тому числі тимчасово окупованих ворогом;
- зміцнити спроможність збройних сил, Військового правоохоронного органу, Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ щодо захисту суверенітету та територіальної цілісності країни.
- створити сприятливі умови для дії армії (військової сили) і навпаки для дії сил противника по всій країні. надати обороні держави національний характер;
- реагувати на противників та психологічні заходи;
- підтримувати національну безпеку та захист народу.

Таким чином, національна безпека та оборона України – це складний і багатогранний процес, який визначається багатьма факторами, включаючи політичну стабільність, економічний розвиток, соціальну солідарність і забезпечення військової готовності. З огляду на сучасні геополітичні виклики та загрози, важливо визнати досягнення та визначити напрями подальших поліпшень.

З одного боку, українська влада зробила значні кроки для зміцнення національної безпеки, зосереджуючись на удосконаленні армії, розвитку військово-промислового комплексу і встановленні ефективних систем реагування на загрози. Міжнародне співробітництво також відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки країни.

З іншого боку, існують виклики, такі як корупція та неефективність управління, які можуть обмежувати повну реалізацію стратегічних цілей національної безпеки. Постійне звернення до цих проблем та реформи в цих сферах є важливим для покращення системи національної безпеки.

Загалом, важливо продовжувати працювати над консолідацією суспільства, підтримкою демократичних цінностей і зміцненням інститутів для забезпечення стабільності та ефективності системи національної безпеки та оборони в Україні.

1.2 Теоретичні основи механізмів державної політики територіальної оборони

Поняття «державне регулювання» має різні тлумачення, а національне регулювання – це набір інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до бізнесу та громадян. Це включає створені державою закони та допоміжні засоби та правила, встановлені державними та недержавними органами в рамках делегованих повноважень [3, с. 298].

Державне регулювання також визначається як вплив держави на репродуктивний процес економіки за допомогою відповідних засобів, що спрямовують бізнес та окремих осіб на досягнення цілей та пріоритетів

національної політики суспільного розвитку [61, с. 233].

Вважається, що державне регулювання – це практично будь-яка функція держави, яка займається економічною та економічною та соціальною діяльністю, і покликана забезпечити умови функціонування ринкових економічних систем. Державне регулювання охоплює всі сфери суспільного виробництва, надаючи пріоритет регулюванню власності та підприємництва, інвестицій та реструктуризації матеріального виробництва, суспільного розвитку та ринків праці, фінансових ринків та грошового обігу, територіальних пропорцій та регіональних ринків та природи, підкреслюється, що управління, зовнішньоекономічна діяльність. У державному регулюванні економіки існує, зокрема, група методів: адміністративні (пряме управління державою); правові (прийняття нормативних актів); економічні (напрямки систем та соціально-економічний розвиток технологій та методів, які безпосередньо впливають) [61, с. 235].

Існують три основні напрямки вивчення методів національного регулювання економічного розвитку. Автоматизовані регулятори (сукупність важелів, пов'язаних з економічною діяльністю країни та діючих незалежно від державної політики), чутливе регулювання (сукупність фіскальних (бюджетних) важелів) кредитної політики), національні програми (встановлені центральне планування економіки в цілому, у такі напрямки: Діяльність: координація державних підприємств та установ; довгострокові плани безпеки та оборони державних інвестицій;

Існує дослідження Бавико О.Є., яке стверджує, що державне регулювання (від лат. *Regulare*, директива, організація) – це сукупність політичних та правових заходів, що вживаються державними органами для стабілізації існуючої системи соціально-економічних відносин. Формування умов їх подальшого розвитку. Світова історія чітко показує, що жодна країна не може ефективно розвиватися без регуляторного впливу державних органів у соціально- економічному процесі...» [7].

Науковці зазначають, що у сучасних наукових джерелах є багато поглядів на зміст та сенс поняття «державне регулювання», яке найчастіше розглядають як «цілеспрямований вплив держави на об'єкти і процеси шляхом встановлення правил поведінки для господарюючих суб'єктів із метою досягнення стабільного економічного розвитку або змін у потрібному для суспільства напрямку [29, с. 136].

У теорії державного регулювання загалом існує три види економічного регулювання (державне, ринкове та корпоративне), і оптимальне поєднання залежить від співвідношення між різними рівнями державного регулювання та стабільного функціонування оборонного сектору економіки [18, с. 100].

Є публікації, в загальному доступі, які можна назвати популярними національної безпеки та оборонними виданнями, але які також дають пояснення поняттю «державне регулювання». Зазначається, що регулювання охоплює порівняно з управлінням ширшу сферу організаційної діяльності [37]. На відміну від попередніх визначень, такі публікації стверджують, що управління означає використання методу, який передбачає навмисний вплив керованого об'єкта, підпорядкування такого об'єкта управлінському впливу керованого об'єкта. Це визначення також застосовується до державних нормативних актів і було наведено вище стосовно видавця. Цікаво, що державне регулювання у цьому випадку вважається не регульованим, а скоріше впливає на навколишнє середовище, забезпечуючи альтернативну поведінку підконтрольного суб'єкта на високому рівні [37].

Також йдеться про те, що регулювання розглядається в контексті функцій управління, як одну з них і співвідносяться з поняттями «організація» і «організаційна діяльність». У таких підходах державне регулювання розглядається в концепції теорії управління «з урахуванням особливих сфер діяльності державних органів виконавчого характеру» [37]. Стверджується, що державне регулювання, тісно пов'язане з формами

державного управління, створює умови для діяльності державних установ та об'єктів у напрямку, бажаному для держави, і що система управління розвивається в цілому. Вважається, що державне регулювання передбачає кілька варіантів майбутньої діяльності об'єктів управління, надаючи їм можливість діяти найбільш ефективно. Тому, як зазначається у цих публікаціях, державне регулювання визначається за допомогою непрямого (економічного, стимулюючого, стимулюючого) методу впливу управління. [37].

Незважаючи на те, що вони розрізняють правові методи державного регулювання, останні, як зазначалося, мають власну правову основу, яка стосується їх використання у певних соціальних сферах, їх використання в економічній та соціокультурній сферах та їх використання у соціальній сфері – політичне регулювання. діяльність. В інших сферах державної діяльності (наприклад, оборона, національні адміністративні служби, діяльність органів внутрішніх справ тощо) метод прямого впливу держави на органи управління використовується більш широко, тому сфера державного регулювання така: : був значно звужений [37].

Енциклопедія державного управління визначає «державне регулювання» як сукупність навмисних форм, методів та напрямів впливу, які використовуються державними адміністраціями для раціоналізації систем соціально-економічних відносин з метою стабілізації та адаптації існуючих суспільно-політичних систем. зміна умов. Категорія «державне регулювання» є одним із базових визначень науки та практики адміністрування. Регулювання загалом розуміється як діяльність, спрямована на координацію роботи системи (елемента системи) для досягнення стану, що забезпечує роботу системи (елемента системи) відповідно до певних характеристик. Іншими словами, цей вид діяльності вважається регуляторним процесом, метою якого є досягнення належного рівня взаємодії та узгодженості окремих частин [38, с. 14].

Саме регулювання визначається по-різному. Наголошується, що

«лібертаріанська» школа спрощує розуміння поняття «регулювання» яке визначає як урядове втручання у природні процеси ринку. Представники цієї школи вважають, що примусові повноваження держави обмежують приватні права громадян. Інші погляди стосуються того, що приватна влада може коїти примус практично на тому ж самому рівні як і держава. На рівні приватних компаній розглядається тільки взаємодія з громадянами [8].

Наголошується, що концепція регулювання вказує на правила, які структурують поведінку індивідів і даному контексті без постулатів, звідки ці правила та як вони нав'язуються. Стверджується, що теоретичні дебати щодо концепції регулювання відображають різні дисципліни і програми досліджень і можуть бути широко розділені на підходи до регулювання як акту уряду та перспективи регулювання як управління. Ця конкретна державна діяльність була ретельно досліджена, включаючи причини регулювання і процес за допомогою якого вона здійснюється [8].

У 50-х роках минулого сторіччя регулювання було класифіковано як особливий тип державної політики, що вказує на те, що політики мають бути класифіковані у відповідності зі ступенем і застосуванням державного примушення і відокремлення процесу розробки політики від політики розподілення та перерозподілу. Інші дослідження регулювання були спрямовані на характеристику різних політичних режимів або можливостей держави. У європейській літературі, як наголошує фахівець, є спроби продемонструвати, що дії уряду все більше ґрунтувались на дослідження повноважень, правил і стандартів, а не завданнях розподілення або перерозподілення, у таких сферах як надання державних послуг. Стверджувалось, що урядовий потенціал Європейського союзу був сильно в бік регулювання. Таким чином, йшлося про те, як політична система ЄС може розвиватися в напрямку регульованої держави, але не в інтервенціоністську державу загального добробуту [8].

Зазначається, що дослідники реформи регулювання також зацікавлені у регулюванні на міжнародному рівні. У деяких секторах, таких

як національної безпеки та оборона комерція або телекомунікація, міжнародні угоди стали вирішальними для національної безпеки та оборони поведінки окремих осіб на ринку. Констатується, що у багатьох дослідження вказувалось на вплив саморегулювання фірм або різних наборі державно-приватних партнерства на розробку, моніторинг або реалізацію цільових правил. Вони показали, як різні форми приватної власності структурують економічну поведінку фірм у таких різних секторах, як морський, транспорт, ринки корисних копалин або фінансові послуги. Дослідники виокремлюють механізми, які призводять до розповсюдження регуляторних реформ по державам або політичним контекстам [8].

Зазначається, що часто проводиться розмежування між економічним та соціальним регулюванням. Економічне регулювання складається з двох типів правил: структурне регулювання для регулювання структури ринку і національної безпеки та оборони регулювання ринкового обміну для регулювання поведінки на ринку. Відмінності відносять до структурно-поведінкової результативності [5, с. 241].

Соціальне регулювання включає в себе регулювання в області оточуючого середовища, умов праці (гігієна праці і безпеки), захисту споживачів і праці (рівні можливості тощо). Тут використовуються інструменти щодо регулювання викидів екологічно шкідливих речей, правил техніки безпеки на виробництвах, зобов'язань щодо якості товарів або послуг, дискримінації по статі, релігійній приналежності тощо [5, с. 245].

Зазначається, що регулювання в цілому є формою державного втручання в економічну активність і втручання в роботу вільного ринку. У відповідності з іншими поглядами регулювання є синонімом втручання держави в соціальне і економічне життя [58, с. 103]. Характеризуючи регулювання дослідник зазначає, що втручання уряду може бути необхідним (і навіть як необхідне зло), і люди не мають підвергатись повній тиранії ринку. З іншого боку регулювання має бути бажаним. Також є

визначення, в якому регулювання розглядається як діяльність, в якій дії окремих осіб або закладів обмежено накладеними правилами. Зазначається, що навіть в економічній літературі не має чіткого визначення регулювання, найчастіше регулювання визначають як застосування правових інструментів для реалізації цілей соціально-економічної політики. При цьому враховується, що юридичним документом є те, що фізичні особи або організації може примусити уряд виконувати запропоновану поведінку під 58 загрозою санкцій [9, с. 125].

Іншим важливим моментом вважається думка, що регулювання на практиці служить інтересам споживачів, а не інтересам галузі. Важливим є наголос щодо ролі екологічного регулювання, а також регулювання охороною здоров'я та безпекою. Всі ці види державного регулювання мають відмінне регулювання від бізнесу [8, с. 222].

Складність даних теорій в тому, як наголошується, що важко емпірично перевірити особисті теорії інтересів, але в останню чергу із-за того, що вплив однієї групи інтересів залежить від впливу інтересів інших груп впливу [8, с. 223].

Багато вчених вважають, що теорії регулювання важко перевірити емпірично і важко ранжувати державні та приватні теорії в термінах яких краще пояснити існування регулювання. Втім, більшість дослідників сходяться в думці, що рівень регулювання буде перевищувати те, що є оптимальним для суспільства [8, с.223].

Узагальнюючи результати аналізу, відзначимо, що науковці виокремлюють певні теорії регулювання, які в багатьох дослідженнях стали основою для сучасного розуміння поняття «державне регулювання».

Загалом поняття державного регулювання використовується в економічній та юридичній зарубіжній науці. У вітчизняній науці поняття державного регулювання також стосується здебільшого економічної сфери і у деяких випадках юридичної сфери. Стосовно оборони, то у вітчизняній науці це стосується тільки питань державних закупівель, а у зарубіжній

науці розглядається як суспільне благо.

Таке поняття як державне регулювання обороною не виокремлюється окремо і вважається політичним процесом.

Отже, все це підтверджує актуальність дослідження, оскільки свідчить про відсутність окремо такого поняття в науці державного управління. Втім викликає і складність проведення дослідження, оскільки потребує уточнення поняття «державне регулювання» відносно територіальної оборони в контексті науки державного управління.

У сучасному вітчизняному державному управлінні в основному проводяться дослідження адміністративних механізмів у різних сферах та галузях промисловості. Національні регуляторні механізми розглядаються в контексті вирішення соціально-економічних проблем національного чи регіонального розвитку. У даному підрозділі викладаються думки та результати досліджень щодо відмінності тлумачень механізмів державного управління та механізмів державного регулювання для вироблення в подальшому авторської позиції щодо механізмів державного регулювання територіальною обороною в Україні.

В літературі існує велика кількість тлумачень поняття механізми державного управління. Є категорія «механізми держави», тлумачиться як «система національних організацій, що складається з державних установ, державних підприємств та державних установ, які виконують місію держави та виконують її функції» [19, с. 147].

Серед наукових досягнень слід звернути увагу на класифікацію, розроблену на основі морфологічного аналізу Колупаєвої І.В., яка присвятила дослідження механізмам державного управління, які могли б узагальнити визначення поняття "адміністративні механізми" [31, с 7]. Вона особливо обирала визначення різних авторів:

- Амосов О.Ю., Глушков Б.П. поняття «механізму державного управління» визначається як метод вирішення протиріч у явищі чи процесі управління, послідовна реалізація дії на основі елементів: принципи, форми

та методи управління [20, с. 99];

- Авер'янов В.Б. визначає, що «механізми державного регулювання трактуються як сукупність відповідних державних органів, організованих як система досягнення цілей (цілей) державного управління відповідно до їх правового статусу, а також як сукупність правових норм, що регулюють організаційні принципи та процеси виконання. ці тіла. виконавча система; Сукупність правових норм, що регулюють як організаційну структуру та функціонування системи виконавчої влади, так і процеси її розвитку, є складовими...» [21];

- Атаманчук Г.В. зазначав, що це складна система державних установ, організованих за певними принципами для здійснення державної адміністративної роботи, інструмент реалізації функцій національних адміністрацій. За його визначенням, компоненти - це соціальні елементи, процеси та закономірності, суб'єкти та об'єкти управління, потреби, інтереси та цілі [6, с. 357];

- Бакуменко В.Д трактує поняття як практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на будь-які суспільні відносини з метою досягнення поставлених цілей. За результатами здійснення управлінської діяльності досягаються цілі, завдання, рішення, впливи, дії, результати [8, с. 146];

- Долгольова О.В. механізми державного управління - сукупність адміністративних інструментів та методів для посилення діяльності адміністративних органів та органів місцевого самоврядування [24];

- Гомаль В.П визначає це як сукупність державних інститутів, організованих як система реалізації цілей (цілей) державного управління відповідно до їх правового статусу, та система правових норм, що регулюють реалізацію цих інститутів у функціональних цілях, складовими елементами яких є державні інститути [42];

- Коротич О.Б. наголошується, що це інструмент цілеспрямованої трансформації. Сукупність методів, методів та важелів, за допомогою яких

суб'єкт управління впливає на суб'єкт господарювання, який має керувати, для досягнення певної мети. Суб'єкти та об'єкти управління, методи, прийоми та важелі управління слід розглядати як складові механізмів державного управління [36, с. 251];

- Нижник Н.Р. «ця категорія розуміється як невід'ємна частина системи управління, яка забезпечує вплив як на внутрішні (щодо організаційних механізмів управління), так і на зовнішні (коли мова йде про механізми взаємодії з іншими організаціями) чинники, що визначають результати. Компоненти включають цілі управління, елементи та взаємовідносини постраждалих, дії щодо досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, а також соціальний та організаційний потенціал...» [44].

- Корецький М.Х. «механізмом державного регулювання» є система засобів, важелів впливу, методів та стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси та забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [34, с. 16];

- Латинін М.А основними компонентами державного механізму регулювання є: принципи, функції, форми, методи та регуляторні інструменти, регульовані об'єкти та об'єкти, конкретні поєднання принципів, функцій, форм, методів та регуляторних інструментів, основні принципи та функції регулюючих органів. конкретні форми, методи та засоби ефективного функціонування національних систем регулювання для досягнення встановлених цілей та визначення суперечностей [39].

У вітчизняній і зарубіжній науці практично не досліджують механізмів державного регулювання територіальної оборони. Більшість праць стосуються механізмів державного управління, які мають достатньо різнопланові визначення й багато класифікацій з погляду реалізації завдань держави та її функцій, способів розв'язання суперечностей.

Механізм державного управління національною безпекою України визначається комплексом організаційних, політичних, правових,

економічних, військових та інших заходів щодо реалізації стратегічних цілей політики національної безпеки та оборони, включаючи координацію та співпрацю компетентних держав. Українська влада забезпечує безпеку національної безпеки для запобігання та нейтралізації реальних та потенційних загроз національній безпеці України Державний суверенітет, територіальна цілісність та захист незалежності України.

Організаційний механізм – це система конкретних інструментів, методів, засобів, засобів та заходів для запобігання та нейтралізації потенційних та реальних загроз національній безпеці України у сфері безпеки українського кордону шляхом.

Організаційний механізм державної політики управління національною безпекою в Україні спрямований на запобігання та нейтралізацію внутрішніх та зовнішніх викликів України та потенційних та реальних загроз; зміцнення системи колективної безпеки Європи та європейського Атлантичного регіону, забезпечує сприятливі зовнішні умови для розвитку та безпеки країни. реформування сектору безпеки та оборони України; посилення відповідальності державних установ на всіх рівнях за порушення законодавства про національну безпеку, включаючи Україну [62, с. 132].

Політичний механізм – це сукупність політичних та дипломатичних заходів, спрямованих на створення сприятливих внутрішніх зовнішньополітичних умов проти потенційних та реальних загроз національній безпеці України у сфері безпеки кордонів України і втілюється таким чином: Європейський Союз, США та інші великі країни надають Україні політичну підтримку; участь впливових міжнародних організацій в активній співпраці.

Політичний механізм державного управління національною безпекою України має на меті запровадити. Прагнення України до захисту національного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності її кордонів отримують політичну (військову) підтримку з боку міжнародного

співтовариства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Він визначає основні напрямки національної зовнішньої політики таким чином: гарантувати національні інтереси та безпеку. Дотримання міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях щодо збереження миру та безпеки, міждержавних систем та міжнародних механізмів колективної безпеки, що ґрунтуються на принципах законності та правопорядку, належного управління державними справами та майном, чесності та доброчесності, активного громадського контролю, побудова ефективної антикорупційної системи [45, с.14].

Політичний механізм державного управління національною безпекою України є одним із найважливіших елементів системи забезпечення національної безпеки. Він спрямований на створення сприятливих внутрішніх і зовнішньополітичних умов, які б унеможливили або мінімізували вплив зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України.

Загальний стан політичного механізму державного управління національною безпекою України є задовільним. Однак, є низка проблем, які потребують вирішення. Зокрема, це стосується необхідності подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення ефективності співробітництва з міжнародними партнерами, а також забезпечення належного рівня фінансування заходів забезпечення національної безпеки.

Правовий механізм – це система законодавчих та адміністративних правових норм, встановлених та передбачених міждержавними угодами між Україною та сусідніми країнами для забезпечення безпеки кордонів України и, втілених таким чином, як підготовка та укладення угод між країнами щодо спільних національних кордонів та єдиних національних прикордонних систем, співпраці та взаємодопомоги з прикордонних питань.

Правовий механізм державного управління національної безпеки спрямований на регулювання питань національної безпеки та оборони

України шляхом: розробка та впровадження нової стратегії національної безпеки в Україні; Усунення суперечностей між різними правовими положеннями щодо національної безпеки та оборони України [56].

Узагальнюючи, можна сказати, що правовий механізм забезпечення національної безпеки України є складною системою, яка включає в себе законодавчі та адміністративні правові норми, міждержавні угоди, стратегію національної безпеки та інші правові акти. Ця система спрямована на забезпечення безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Економічний механізм – це сукупність форм і методів формування та використання фінансових ресурсів країни з метою підтримки її національної оборонної спроможності та підготовки всіх елементів сектору безпеки та оборони до роботи в будь-яких умовах, ситуаціях.

Економічний механізм державного управління національною безпекою України спрямований на розвиток обороноздатного та безпекового потенціалу, який запобігає збройній агресії проти України шляхом підвищення вартості такої агресії та поглиблення оборонної промисловості та військово-технічного співробітництва з країнами-членами НАТО та ЄС. вдосконалення бюджетної політики України у сфері безпеки та оборони, що ґрунтується на здатності оперативно та належним чином реагувати на зміни в середовищі безпеки та підтримувати подальше функціонування ключових механізмів безпеки, а також на законодавчому збільшенні норм фінансування національної безпеки та оборонних сил; розвиток стратегічних економічних відносин з ключовими закордонними партнерами та, перш за все, розвиток стратегічних економічних відносин з державами-членами Європейського Союзу та НАТО забезпечить готовність оборонної спроможності країни та всіх організацій у секторі безпеки та оборони працювати в будь-якому середовищі [30, с. 35].

Формування та використання фінансових ресурсів є основою економічного механізму. Цей елемент передбачає визначення джерел фінансування національної безпеки та оборони, а також розробку

механізмів їх ефективного використання. В Україні основним джерелом фінансування національної безпеки та оборони є державний бюджет. У 2023 році на ці цілі було виділено 5,9% ВВП України.

Оборонна промисловість та військово-технічне співробітництво є важливим фактором забезпечення обороноздатного потенціалу України. Цей елемент передбачає розвиток вітчизняної оборонної промисловості та співпрацю з країнами-членами НАТО та ЄС у сфері військово-технічного співробітництва.

Бюджетна політика у сфері безпеки та оборони передбачає визначення обсягів фінансування національної безпеки та оборони, а також напрямів їх використання. В Україні бюджетна політика у сфері безпеки та оборони спрямована на законодавче збільшення норм фінансування національної безпеки та оборонних сил.

Стратегічні економічні відносини з ключовими закордонними партнерами є важливим фактором забезпечення економічної безпеки України. Цей елемент передбачає розвиток економічних відносин з країнами-членами НАТО та ЄС.

В умовах російської агресії проти України економічний механізм державного управління національною безпекою є особливо важливим. Він є ключовим фактором забезпечення обороноздатного та безпекового потенціалу України та її здатності протистояти зовнішнім загрозам.

Військовий механізм національної безпеки України – це комплекс військових (спеціальних) заходів для забезпечення повного потенціалу безпеки у секторі безпеки та оборони, забезпечення гарантованої військової безпеки та створення умов для сталого розвитку країни, а також впровадження, зокрема, службового, оперативного розшук, ведення бойових дій, розвідку та контррозвідку для ефективного стримування застосування російською федерацією додаткової військової сили проти України та організації збройного опору незаконними воєнізованими, терористичними, екстремістськими та сепаратистськими групами, які

порушують суверенітет та територіальну цілісність України [59, с. 96].

Військовий механізм національної безпеки України є одним з найважливіших елементів системи національної безпеки України. Він є гарантією захисту суверенітету та територіальної цілісності України, а також створення умов для сталого розвитку країни.

У контексті російсько-української війни, яка триває з 2014 року, військовий механізм національної безпеки України відіграє особливо важливу роль. Він забезпечує ефективне стримування застосування російською федерацією додаткової військової сили проти України, а також організації збройного опору незаконними воєнізованими, терористичними, екстремістськими та сепаратистськими групами, які порушують суверенітет та територіальну цілісність України.

У 2023 році військовий механізм національної безпеки України зазнав суттєвих змін. Було проведено реформу Збройних Сил України, в результаті якої вони були приведені до стандартів НАТО. Також було створено нові військові формування, такі як Сили спеціальних операцій Збройних Сил України та Національна гвардія України.

Реформа військового механізму національної безпеки України є важливим кроком на шляху до зміцнення національної безпеки України. Вона дозволить Україні більш ефективно протистояти потенційним загрозам та забезпечити захист своїх громадян і територій

Підсумовуючи вищесказане, організаційні, правові, політичні, та військові механізми забезпечення національної безпеки в Україні можуть ефективно та практично координувати всю безпекову діяльність, на відміну від існуючих механізмів. Оборонний сектор України знаходиться під демократичним та приватним контролем державних органів, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України, тим самим запобігаючи та нейтралізуючи внутрішні та зовнішні виклики та реальні та потенційні загрози національній безпеці України.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1 Стан забезпечення системи національної безпеки та оборони в умовах правового режиму воєнного стану

Стан забезпечення системи національної безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану, який триває з 24 лютого 2022 року, запроваджений Указом Президента України [49], є стабільним та надійним. Збройні сили України, інші військові формування та правоохоронні органи успішно відбивають збройну агресію російської федерації.

У перші місяці воєнного стану було здійснено низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності системи національної безпеки та оборони. Зокрема, було проведено мобілізацію, що дозволило суттєво збільшити чисельність Збройних сил України та інших військових формувань, прийнято ряд законодавчих актів, які удосконалили правове регулювання сфери національної безпеки та оборони, також було посилено контроль за державним кордоном та повітряним простором України та забезпечено стійкість критичної інфраструктури країни.

Завдяки цим заходам вдалося досягти значних успіхів у відсічі російської агресії. Збройні сили України звільнили значну частину тимчасово окупованих територій, а російські війська зазнали значних втрат.

Однак, незважаючи на це, існують певні виклики та загрози, які потребують подальшого реагування. Зокрема продовження російської агресії, яка може призвести до нових бойових дій; можливі провокації з боку росії, спрямовані на дестабілізацію ситуації в Україні та необхідність подальшого відновлення інфраструктури, що була пошкоджена внаслідок бойових дій.

Для протидії цим викликам та загрозам необхідно продовжувати зміцнювати систему національної безпеки та оборони України. Зокрема, необхідно:

- завершити мобілізацію, щоб забезпечити достатню чисельність Збройних сил України та інших військових формувань;
- забезпечити ефективне використання міжнародної допомоги, спрямованої на зміцнення української армії;
- вживати заходів щодо протидії російській пропаганді та дезінформації;
- відновлювати інфраструктуру, що була пошкоджена внаслідок бойових дій.

Забезпечення ефективної системи національної безпеки та оборони є запорукою збереження суверенітету та територіальної цілісності України.

Зважаючи на те, що війна в Україні триває вже понад рік, а закінчення її не прогнозується, забезпечення ефективної системи національної безпеки та оборони є одним із найважливіших завдань для української влади.

Для вирішення цього завдання необхідно вжити заходів, спрямованих на подальше зміцнення Збройних сил України та інших військових формувань; удосконалення системи управління сектором безпеки і оборони; забезпечення стійкості критичної інфраструктури країни; протидію російській пропаганді та дезінформації та зміцнення міжнародного співробітництва у сфері безпеки.

Перш за все, необхідно завершити мобілізацію, щоб забезпечити достатню чисельність Збройних сил України та інших військових формувань; далі потрібно забезпечити ефективне використання міжнародної допомоги, спрямованої на зміцнення української армії, розробити та реалізувати національну стратегію протидії російській пропаганді та дезінформації, активізувати співпрацю з країнами-партнерами у сфері безпеки, зокрема щодо надання військової допомоги,

координації зусиль з протидії російській агресії та посилення обороноздатності України.

Забезпечення ефективної системи національної безпеки та оборони є запорукою збереження суверенітету та територіальної цілісності України. Вона також є важливим фактором для забезпечення стабільності та безпеки в регіоні та в Європі в цілому. А отже зміцнення Збройних сил України та інших військових формувань має передбачати не лише збільшення їхньої чисельності, а й удосконалення їхньої підготовки, озброєння та оснащення. Для цього необхідно продовжувати співпрацю з країнами-партнерами, які надають Україні військову допомогу.

Удосконалення системи управління сектором безпеки і оборони передбачає створення ефективної системи координації дій усіх органів і сил, які забезпечують національну безпеку та оборону. Для цього необхідно розробити та реалізувати національну доктрину національної безпеки та оборони, яка б визначала основні принципи і напрями розвитку сектору безпеки і оборони. Також особливу увагу слід приділити забезпеченню стійкості критичної інфраструктури країни, що передбачає захист її від можливих атак з боку росії. Для цього необхідно розробити та реалізувати план заходів щодо захисту критичної інфраструктури, який би враховував всі можливі сценарії розвитку ситуації.

Не менш важливим є вжиття заходів щодо протидії російській пропаганді та дезінформації, оскільки це є важливим фактором для забезпечення стабільності та безпеки в Україні. Для цього необхідно розробити та реалізувати національну стратегію протидії російській пропаганді та дезінформації, яка б включала в себе комплекс заходів, спрямованих на інформування населення про реальну ситуацію в Україні, а також на протидію поширенню російської пропаганди.

Наостанок, можна виділити питання зміцнення міжнародного співробітництва у сфері безпеки. Для цього необхідно активізувати співпрацю з країнами-партнерами у сфері безпеки, зокрема щодо надання

військової допомоги, координації зусиль з протидії російській агресії та посилення обороноздатності України, а також підвищення привабливості для іноземних підприємств оборонного сектору з метою створення виробничих підприємств на території нашої держави.

Також, слід зазначити, що система освіти – складова частина держави як соціальної системи. Рівень розвитку людського капіталу впливає на стійкість розвитку держави та стан національної безпеки. Водночас і стан національної безпеки суттєво впливає на стійкість освітньої сфери та має далекосяжні наслідки у вигляді диспропорцій у розвитку соціального, економічного, екологічного та виробничого середовища через недостатній розвиток людського капіталу. Взаємовплив системи освіти та національної безпеки можна характеризувати великою кількістю причинно-наслідкових зв'язків, які не завжди можна уявити кількісно, тому визначення ролі та внеску системи освіти у забезпечення комплексної безпеки держави від зовнішніх і внутрішніх загроз украй актуально нині. Особливо важливим це стає у зв'язку з кризою, що почалася в освіті, каталізатором якої стала пандемія COVID-19, а також повномасштабне вторгнення росії на територію України. Оцінка ролі системи освіти у забезпеченні національної безпеки дає змогу більш обґрунтовано визначити завдання держави щодо системи освіти як чинника, що впливає на національну безпеку. Тому одними з проблем забезпечення національної безпеки є зміна концепції системи освіти, оновлення підходів до формування стандартів освіти, формування цифрового простору системи освіти [46, с.145].

Таким чином, стан системи національної безпеки та оборони України в умовах триваючої війни з Росією є стабільним та надійним. За рік воєнного стану були вжиті рішучі заходи для підвищення ефективності оборони, проведено успішну мобілізацію, удосконалено законодавство та зміцнено контроль за кордоном та критичною інфраструктурою.

Незважаючи на досягнуті успіхи у відсічі російської агресії та визволенні частини тимчасово окупованих територій, існують виклики, такі

як продовження агресії, можливі провокації та необхідність відновлення інфраструктури. Для забезпечення національної безпеки України необхідно подальше зміцнення Збройних сил, удосконалення системи управління безпекою, захист критичної інфраструктури та протидія російській пропаганді.

Завершення мобілізації, ефективне використання міжнародної допомоги, розробка стратегії протидії пропаганді та дезінформації, співпраця з партнерами у сфері безпеки та залучення їхньої військової допомоги становлять важливий крок у зміцненні обороноздатності України. Важливо також активізувати міжнародне співробітництво та створити ефективну систему координації для забезпечення комплексної безпеки та стійкості країни.

2.2 Проблеми формування системи національної безпеки та оборони в умовах правового режиму воєнного стану

Анексія Криму, вторгнення на Схід України та проведення повномасштабної війни російською федерацією означали фактичне руйнування системи міжнародних відносин.

Вітчизняна модель територіальної оборони побудована відповідно до конкретних нормативних актів України. Тому у 2016 році Указ Президента України набрав чинності рішення Ради національної безпеки і оборони «Основи національної безпеки України» [50]. Модель. «Ця концепція визначає рамки поглядів на розвиток безпеки та оборонного потенціалу України з точки зору тимчасової національної безпеки та оборони, яка формується на основі оцінки середовища безпеки та фінансово-економічних можливостей країни частково. Безпека України та комплексний огляд оборонного сектору.

Ключовою особливістю старого режиму було те, що він був неповним, надаючи окремим суб'єктам широкі можливості для зовнішньої політики та операцій з безпеки. Україна, зокрема, намагалася максимально

використати її та отримати максимальну вигоду, одночасно зосереджуючись на центрі влади. Дійсно, олігархи та їх групи фінансової індустрії отримали значні дивіденди і не створили надійного механізму захисту національних інтересів з боку держави та суспільства в цілому, що має бути зроблено зараз за таких умов: Зовнішні атаки [27].

Дослідження, яке розглядає стратегічні пріоритети державного управління, пов'язані з питанням національної безпеки України у сфері зовнішньої політики з точки зору системного підходу, військової агресії російської федерації на території суверенітету України як в цілому, особливо у сфері зовнішньої політики в цьому контексті.

Стратегічні пріоритети забезпечення національної безпеки України у сфері зовнішньої політики викладені у Рішенні «Про невідкладні заходи щодо захисту України та посилення обороноздатності» Комісії з питань національної безпеки та оборони України від 28 серпня 2014 року. Найважливішим національним інтересом у сфері зовнішньої політики у 2014 та наступних роках є подальший розвиток стратегічного партнерства з Європейським Союзом на основі Угоди про Союз між США, ЄС та НАТО, зокрема Україною. Європейський Союз, з іншого боку, Європейське співтовариство з атомної енергії та його держави -члени; з США на підставі Хартії стратегічного партнерства України та США від 19 грудня 2008 р .; підписаний з НАТО на підставі Хартії про унікальне партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору, підписаної 9 липня 1997 р., та Декларації про внесення змін до цієї Хартії, підписаної 21 серпня 2009 р. [53].

Формування нової адміністративної системи для забезпечення національної безпеки України у сфері зовнішньої політики в умовах військової агресії російської федерації проти України є складним процесом, що здійснюється у чіткій гармонії з міжнародним правом та європейськими стандартами., територіальної цілісності та ненападу кордонів, реалізації політичних, торговельних, економічних та інших національних інтересів,

відновлення територіальної цілісності Держави Україна, стандартної тимчасової окупації та недержавної безпеки та охоронюваних територій.

У сфері зовнішньої політики щодо воєнної агресії російської федерації в Україні, як і інші соціальні, правові та охоронні органи, система державного управління національною безпекою України має мету, місію та функції та вирішує власні проблеми.

Проте умовах правового режиму воєнного стану система національної безпеки та оборони України піддається значним випробуванням. Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України призвела до значних змін у безпековому середовищі країни, що вимагає адекватного реагування з боку державних органів і суспільства.

Серед основних проблем формування системи національної безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану можна виділити наступні:

Перш за все, це недосконалість нормативно-правової бази., невідповідність нормативно-правової бази сучасним викликам. Законодавство України у сфері національної безпеки та оборони не повною мірою відповідає сучасним викликам, зокрема, не враховує особливості правового режиму воєнного стану. Що мало наслідком невизначеність в діях суб'єктів забезпечення національної безпеки та оборони, а також призводило до порушень прав і свобод громадян. Також, проблеми були створені через неповноту нормативно-правової бази. Законодавство України у сфері національної безпеки та оборони не містило повного переліку заходів, які могли бути застосовані в умовах воєнного стану. Це призводило до того, що органи державної влади не ефективно реагували на виникаючі загрози. Зокрема, деякі положення законодавства України у сфері національної безпеки та оборони є нечіткими та неоднозначними, що призводило до їх різного тлумачення та застосування, що може впливало на ефективність забезпечення національної безпеки та оборони.

Загалом, недосконалість нормативно-правової бази в умовах

воєнного стану в Україні призводила до порушення прав і свобод громадян. Звичайно, в умовах воєнного стану прав і свобод громадян можуть бути обмеженими. Однак, ці обмеження повинні бути обґрунтованими та пропорційними. Також недосконалість нормативно-правової бази може призвести до того, що певні органи державної влади не могли ефективно виконувати свої функції щодо забезпечення національної безпеки та оборони.

Також однією з основних проблем постала недостатня профінансуваність, адже військова агресія російської федерації проти України призвела до значних витрат на оборону та відновлення країни. Однак, бюджет України, який і до війни був невисоким, не може повністю покрити ці витрати.

Враховуючи сучасний економічний потенціал України, стан її науково - технічного потенціалу та досвід збройних конфліктів у сучасному світі, фінансова складова питання успішного ведення бойових дій є дуже важливою. Це вимагає нетрадиційного підходу до розподілу коштів за вартістю таких видів:

- утримання військовослужбовців та комплексне соціальне забезпечення військовослужбовців та їх сімей;
- технічне забезпечення ремонту та експлуатації зброї, військових бойових завдань та бойової підготовки
- впровадження роботи у мирний час, включаючи підготовчі заходи щодо стримування агресорів, миротворчих операцій та боротьби з тероризмом;
- будівництво капіталу для виробництва (придбання) зразків нової зброї та техніки для військових та встановлення нової зброї;
- науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи щодо створення найсучасніших моделей зброї для існуючих науково-технічних і технологічних основ військового та подвійного призначення та технологічного вдосконалення виробництва зброї, оперативних систем,

бойової підготовки та військової підготовки;

- основні та пошукові роботи щодо створення нових науково - технічних (технічних) основ, розвитку новітніх військових технологій та запобігання відставанню розвинених країн у стратегічно важливих науково -технічних напрямках.

Перший етап цих витратних кроків умовно розділяє цивільний напрямок економіки та військові. Інші відображають розподіл поточних та майбутніх бюджетних витрат на військову діяльність. Протягом усього періоду планування повторіть цю процедуру, щоб отримати ряд річних розподілів при складанні бюджету на наступний рік. Розподіл витрат на наступний рік має бути віднесений до бюджету, останній - до різних планів та програм, щоб виправдати витрати на майбутні роки надання ПТК.

Звичайно, для розвитку зброї важливим є не тільки грошовий вираз плану розподілу коштів, а й конкретне визначення, які зразки зброї та її кількість виготовляти; виробництво та організація для замовлення науково -дослідних та дослідно -конструкторських робіт, бажані галузі та регіони; Науково-технічний напрямок, який слід підтримувати, щоб компенсувати прийняті невдачі у розробці власної зброї. Все це визначається концепцією військово -технічної політики і виражається у формі державних замовлень та економічних заходів щодо реалізації. І такі політичні рішення мають відобразитися у конкретних статтях видатків у бюджеті [60, с. 245].

Іншими словами, наслідки економічного обґрунтування військової безпеки мають бути конкретними стосовно державних закупівель та інших видів операцій, послуг та діяльності, а не лише необробленого розподілу коштів та ресурсів у грошовому виразі за видами діяльності. Тому розподіл коштів на розвиток ВТП та озброєнь у таких країнах найкраще забезпечує максимально можливе значення ймовірності запобігання агресії проти України не тільки зараз, а й у майбутньому. Тому це має стати основним критерієм оптимізації розподілу коштів, виділених українським військовим організаціям, між компонентами та видами робіт.

З цими твердженнями питання наукового обґрунтування ДТП (економічний аспект) структурно узгоджується з макроекономічною політикою країни. Він також розглядає вирішення проблеми демонстрації розумного рівня військових витрат, виділення коштів на створення галузі, яка зможе гармонізувати та гнучко переналаштувати військовий та приватний сектори економіки, технології подвійного використання та найближчим часом.

Процес економічного забезпечення військового будівництва в Україні в останні роки характеризується різноманітністю і складністю. Основним змістом можна вважати зміни у системі управління військово-економічною діяльністю загалом та створення продукції військового призначення, зокрема зброї, суттєві зміни у військовій бюджетній політиці та зміни у військовій та соціальній політиці України. Зміст і метод управління економічним забезпеченням військового будівництва мали значний вплив на стан збройних сил Міністерства оборони України. Не вистачає єдиної економічної інформаційної системи, і проблема поколінь не тільки не вирішується, але і не береться до уваги. Науково-методологічні та практичні проблеми об'єднання в єдину систему методів військово-економічного аналізу не вирішені. Враховуючи ринковий механізм, якість управління не покращується у цивільній чи військовій сфері, що призводить до низької ефективності військової та економічної діяльності.

Військово-економічна наука повинна розробити комплекс методів і прийомів, включаючи розробку методів прогнозування цільового попиту на фінансування реформ та розвитку ОНР. Водночас необхідно розробити новий підхід до оцінки ефективності бюджетних витрат шляхом розрахунку співвідношення між результатами та вартістю досягнень, а також досягненням запланованого рівня виконання. Слід зазначити, що проблема доведення переліку показників для оцінки ефективності бюджетних витрат у військовому секторі є набагато складнішою, ніж у приватному секторі економіки.

Тому управління економічною підтримкою військового будівництва повинно включати трансформацію ринку та елементи державного регулювання, унікальні для централізованих систем, які є МОП.

Ефективне функціонування українських військових компонентів є основою реалізації політики національної безпеки. Серед складних питань забезпечення функціонування цих установ - питання належного рівня фінансування. Його суть полягає в тому, що необхідно визначити оптимальну структуру витрат відповідно до національних пріоритетів у сфері національної безпеки, а також браку коштів.

За даними Міністерства фінансів України, у 2023 році бюджетні видатки на оборону досягли 1,4 трильйонів. Видатки загального фонду держбюджету на сектор безпеки й оборони становили 1,39 трильйонів гривень за перші 10 місяців 2023 року або 59,3% від усієї суми видатків загального фонду держбюджету. Крім того, значні кошти витрачаються на відновлення країни, яка постраждала від війни.

Недостатнє фінансування призводить до наступних проблем:

- Зниження ефективності оборонного потенціалу країни. Оборонні витрати необхідні для забезпечення належної підготовки та оснащення Збройних Сил України. Недостатнє фінансування може призвести до того, що Збройні Сили України не зможуть ефективно протистояти зовнішнім загрозам.

- Зниження рівня життя населення. Кошти, які витрачаються на оборону, могли б бути використані на інші цілі, наприклад, на соціальні програми. Недостатнє фінансування соціальних програм може призвести до зниження рівня життя населення.

- Зростання ризиків для фінансової стабільності країни. В умовах воєнного стану зростають витрати держави, що може призвести до дефіциту бюджету. Це може негативно вплинути на фінансову стабільність країни.

Також слід виділити таку проблему як недосконалість системи управління, що проявилось в відсутності чіткого розподілу повноважень

між органами державної влади. У умовах воєнного стану виникає необхідність у розподілі повноважень між органами державної влади, щоб забезпечити ефективне реагування на виникаючі загрози. Однак, чинне законодавство України не врегульовує цей питання в достатній мірі. Це призводить до того, що органи державної влади можуть конфліктувати між собою щодо своїх повноважень, що може негативно вплинути на ефективність управління. Також можна відзначити недостатній рівень координації діяльності органів державної влади, що призводило до дублювання зусиль, а також до пропуску важливих загроз.

Додатково можна виділити, недостатню підготовку органів державної влади до воєнного стану. Військова агресія російської федерації проти України показала, що органи державної влади України не були повністю готові до ведення воєнних дій. Це призвело до проблем у мобілізації, організації евакуації населення, соціальному забезпеченні та інших сферах.

Для вирішення цих проблем необхідно вжити наступних заходів:

- Удосконалити нормативно-правову базу. Необхідно внести зміни до законодавства України у сфері національної безпеки та оборони, які б враховували особливості правового режиму воєнного стану.

- Підвищення фінансування. Необхідно збільшити фінансування національної безпеки та оборони України, щоб забезпечити ефективне протистояння зовнішнім загрозам.

- Удосконалити систему управління. Необхідно реформувати систему управління національною безпекою та обороною України, щоб вона була більш ефективною та гнучкою.

- Підвищити готовність суспільства до війни. Необхідно проводити системну роботу з підвищення рівня обізнаності суспільства про загрози національній безпеці та необхідності готовності до війни.

Стратегія національної безпеки України визначає її як один із головних пріоритетів політики національної безпеки. У контексті, що

розглядається, реалізація цієї стратегічної роботи здійснюється у таких сферах:

- Підтримка Збройних Сил України та інших збройних сил з високим рівнем бойової готовності, бойової та мобілізаційної готовності, наближення складу, системи управління, підготовки, рівня техніки до стандартів НАТО.

- Забезпечити бюджетне фінансування сектору безпеки як цілісної системи в межах достатніх можливостей для реформування та розвитку сектору безпеки.

- Визначення оптимальної структури та персоналу агентств сектору безпеки на основі нагальних потреб національної безпеки та національних економічних можливостей

- Стратегічне планування, координація та розвиток систем національної безпеки та оборони для діяльності установ у секторі безпеки.

Очікується, що бюджетне фінансування сектору безпеки поступово наблизиться до рівня, подібного до аналогічних витрат у Центральній Європі, оптимізуючи організаційну та штатну структуру агентства безпеки та узгодивши його з новими функціями та операціями, а також економічними можливостями агентства безпеки. держава [59].

Схвалена Урядом Бюджетна декларація на 2022-2024 роки урізає оборонні витрати до 271 млрд замість 449 млрд передбачених Указом Президента від 25 квітня 2019 року №167/2019.

Відповідно до декларації на сектор безпеки і оборони передбачено виділити у 2022 році - не менше 270,7 млрд грн, 2023 - не менше 299,7 млрд грн, 2024 - не менше 332,6 млрд грн.

Забезпечення оптимального рівня фінансування інститутів державної влади базується лише на імплементації нормативних актів, сформованих на основі всебічного аналізу геополітичної та геополітичної ситуації, викликів та загроз національній безпеці, сучасного стану та перспектив.

Необхідність військової реформи безпосередньо пов'язана з виконанням Державної програми розвитку Збройних Сил України, Державної програми розвитку озброєння та військової техніки Збройних Сил України, Державної програми. Відповідно до контракту про перехід на військову службу Збройних Сил України та низки інших положень. Наразі жодна з цих державних програм не реалізована повністю. У цьому контексті фінансовий фактор є одним із ключових факторів. Основним механізмом, що визначає реальну ситуацію та перспективи розвитку збройних сил України, є «Оборонний огляд».

У Стратегічному оборонному бюлетені України на основі Оборонного огляду цього року зазначено, що однією з основних цілей фінансово - економічного обґрунтування реформ та розвитку української армії є оборона. Це стає ще важливішим, оскільки ефективність використання стає дедалі важливішою у міру зростання витрат на оборону. Помилки та прорахунки у плануванні видатків на оборону не тільки руйнують плани реформування та побудови нового типу військових, але й дискредитують ідею оборонного плану України та ставлять під сумнів здатність урядових установ робити це якісно[60].

Це твердження є справедливим і важливим для розуміння необхідності ефективного фінансово-економічного обґрунтування реформ та розвитку української армії.

З одного боку, зростання витрат на оборону є необхідним для забезпечення обороноздатності України в умовах воєнної агресії Росії. З іншого боку, ефективне використання цих коштів є запорукою того, що вони будуть витрачені на те, що дійсно потрібно для реформування та побудови нового типу військових.

Помилка або прорахунок у плануванні видатків на оборону можуть призвести до таких наслідків, як недофінансування важливих програм реформування та розвитку армії, надмірне фінансування непотрібних або неефективних програм, зниження ефективності використання коштів.

Усі ці наслідки можуть негативно вплинути на обороноздатність України. Щоб уникнути цих наслідків, необхідно ретельно планувати видатки на оборону. При цьому необхідно враховувати такі фактори, як реальні потреби української армії, можливості державного бюджету, досвід інших країн у реформуванні та розвитку своїх армій, планування видатків на оборону має бути відкритим та прозорим, щоб громадськість могла контролювати його ефективність.

Уряд України повинен вжити заходів для забезпечення ефективного фінансово-економічного обґрунтування реформ та розвитку української армії. Це дозволить забезпечити обороноздатність України та підвищити ефективність використання коштів.

Через обмежені можливості національної економіки, незадовільний стан державної адміністративної системи у сфері безпеки та оборони та інші об'єктивні та суб'єктивні чинники параметри військової реформи, визначені у Стратегічному оборонному бюлетені, не наводяться. Тому в Україні було проведено новий огляд оборони в ситуації, коли чинні положення Стратегічної оборонної газети не відповідають дійсності та передбачають неможливість їх застосування на практиці. Іншими словами, процес оборонного планування знаходиться на стадії чергової інституційної трансформації.

Оскільки Україна, як і більшість пострадянських країн, не може забезпечити достатній рівень фінансування для необхідного рівня безпеки та оборони, її оборонний бюджет залишається "бюджетом на виживання", який не гарантує виконання місій, покладених на українські збройні сили.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 Зарубіжний досвід державної політики національної безпеки та оборони та пріоритетні завдання для України

Зарубіжний досвід показав, що підхід до організації територіальної оборони ґрунтується на теоретичних засадах державного регулювання.

У рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року у «Концепції розвитку у сфері безпеки та оборони в Україні» зазначається, що невирішені питання у сфері безпеки та оборони залишаються.

- неефективність механізмів запобігання та нейтралізації сучасних загроз національній безпеці в Україні;

- незавершеність процесів створення ефективних систем управління ресурсами в кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці;

- неповна та неефективна взаємодія між центральною та місцевою владою, насамперед з питань антитероризму та боротьби »[51].

Як складова військової організації країни, відсутність ефективних механізмів державного регулювання територіальної оборони негативно позначається на гарантії обороноздатності. Ми надамо можливість забезпечити національну обороноздатність на належному рівні, використовуючи позитивний досвід передових зарубіжних країн.

Однак наступне дослідження зосереджується на концепції "територіальної оборони". Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері оборони (В. Золка); правові основи організації оборони України (П. Єфімов, В. Мінасов, Т. Стукалін, В. Шарій); розвиток систем оборонного планування (Ф. Саганюк, В. Сокурєнко, Р. Федорєнко, В. Фролов); формування моделей таких схем (Г. Єфімов, М. Серєденко); положення та роль у системі національної безпеки (Ф. Саганюк, В. Фролов); розвиток

кожного етапу становлення та розвитку територіальної оборони (Л. Герасименко, Г. Єфімов, О. Музика); участь громадян у захисті територій та держав (Б. Левик, М. Паламарчук); Реформа сектору безпеки (В. Вдовенко).

У 2018 році США наголосили на необхідності вдосконалення регулювання контрактів Міністерством оборони. У центрі уваги - федеральні контракти, де ключовим питанням є рівень задоволеності суспільного блага фактичним товаром чи послугою, придбаними урядом, або самим процесом закупівель. У цьому контексті пропонується резолюція Міністерства оборони, яка докорінно змінить спосіб побудови відносин з підрядниками.

Основною пропозицією Пентагону було те, що приватний сектор пожертвує сотні мільйонів доларів на замовлення оборони. Реальність інша. Справа в тому, що приватний сектор є меценатом, а не учасником оборонного виробництва. Запропоновані регуляторні зміни дозволили б скоротити виплати за контрактом на оборону на 30% порівняно з чинними стандартами та запровадили суб'єктивні критерії аналізу управління програмами для підрядників. [40, с.100]

Тому мова йде про економічні та соціальні механізми державного регулювання у сфері територіальної оборони. Інше джерело посилається на доповнення до Федеральних правил закупівель (DFARS та FAR), які адмініструються Міністерством оборони, а саме політику державних закупівель, мандати та відхилення від вимог та політики/процедур, які мають значний вплив на громадськість. Тому мова йде також про соціальні, правові та економічні механізми державного регулювання територіальної оборони.

Офіс політики безпеки Міністерства оборони Великої Британії зосереджений на безпеці іноземних територій. Це 14 регіонів під юрисдикцією Сполученого Королівства Великобританії. Зауважте, що поряд з територіальними морями, рибальськими зонами та виключними економічними зонами, це важлива зона, яка вимагає оборонної

відповідальності з точки зору забезпечення безпеки країни та заморських територій та захисту її громадян та їхнього способу життя. Це розглядається як основна відповідальність уряду та національної оборони щодо підтримки життєво важливих інтересів Сполученого Королівства та підтримки вирішення конфліктів та стабільності, у тому числі шляхом законного примусового застосування для захисту іноземних територій та народів, а також у разі необхідності втручання за кордон.

Територіальна оборона вирішує різноманітні питання, включаючи належне управління, безпеку та розвиток. Особливий інтерес Міністерства оборони - це охорона, безпека та безпека заморських територій, серед інших видів діяльності.

- пошуково -рятувальні роботи;
- гідрологія;
- геодезія;
- картографування;
- подолати наслідки стихійного лиха.

- заборона на торгівлю наркотиками з Латинської Америки через Західну Африку та США до Великобританії та Європи [40].

Інший напрямок передбачає створення умов для того, щоб іноземні території були більш економічно відповідальними з точки зору охорони та безпеки іноземних територій. Це трактується як загальна відповідальність за територіальну безпеку. Більшість цих заходів здійснюються резервними силами, а регіон, де розташовані такі сили оборони, несе фінансову відповідальність. Тому Сполучене Королівство характеризується економічними та соціальними механізмами державного регулювання територіальної оборони.

Питання про зв'язок національної оборони з територіями є актуальним для Франції. Відзначається, що книги з питань національної оборони та національної безпеки спровокували закриття десятків військових частин (полків, загонів тощо), а громади (місто, район, область)

раптово зіткнулися з багатьма проблемами.

Французька концепція оборони визначається кількома правовими актами, які лягли в основу концепції оборони, прийнятої через низку офіційних документів. Ця інформація призначена для того, щоб допомогти урядам приймати стратегічні рішення.

-1972 - у зв'язку з холодною війною та настанням ядерного стримування;

-1994 - після холодної війни;

-2008 - відповідь на асиметричну війну;

-2012 - в контексті посилення ісламського тероризму.

Обсяг концепції визначається такими поняттями, як територія, публічність та оборона. Кожен домен має на меті запобігти загрозам, які можуть вплинути на соціальні групи, які населяють домен. Захист територій Франції залежить від національної юрисдикції та ноу-хау. Вчені наголошують, що концепція глобальної оборони іноді асоціюється з чотирма сферами, які беруть участь у плануванні оборонної сфери.

-військова оборона та військова поліція;

-цивільна оборона, яка в останні роки стала умовою сталого розвитку;

- економічна розвідка;

-захист культури (застосовується до матеріальної та нематеріальної спадщини).

Цікаво виділити такі категорії, як «дух оборони», які, як вважають, притаманні цивільним особам, а не військовим. Це слід розглядати як частину навчання громадянству.

Територіальна оборона охоплює як мобілізацію всіх мешканців міста в рамках плану захисту міста, так і діяльність усіх демократичних об'єднань, які захищають права людини у разі загроз, таких як тероризм. Висвітлюються також мотиваційні аспекти, записані у піраміді Маслоу. Тут потреба в безпеці є другим пріоритетом відразу після фізіологічної потреби.

Таким чином, ми можемо спостерігати панування соціальних, правових, інформаційних та соціальних механізмів державного регулювання територіальної оборони.

Територіальною обороною Фінляндії займається Департамент оборонної політики Міністерства оборони Фінляндії. Цей відділ оцінює еволюцію середовища політики безпеки та оборони та дає основи для планування оборонної політики та оборонних сил.

На сучасному етапі актуальними є такі питання, як загальний оборонний потенціал, вербування, управління військовою кризою та операції з підтримання миру. Відділ має 4 відділи.

- співробітництво Міністерства оборони;
- Міністерство оборони;
- науково-дослідний відділ;
- Національний консультативний комітет з питань оборони.

Пріоритетне питання, яке розглядається, територіальна оборона Фінляндії до 2014 р. Багато європейських країн не приділяли особливої уваги національній чи територіальній обороні і перевели свої війська до спеціальних сил, корисних для роботи в Об'єднаних силах, а не до самої територіальної оборони.

Найважливішим питанням у сфері територіальної оборони у Фінляндії є військова служба. Однак на цьому етапі ми переорієнтували його, щоб підсилити контраст. У випадку Фінляндії це зміщення акцентів від підготовки військовозобов'язаних до підвищення бойової готовності мобілізованих сил. Перевага процедури призову в цьому контексті полягає в тому, що уряд Фінляндії має можливість визначити кандидатів у спеціалізовану армію з урахуванням усіх технологічних можливостей формування армії XXI століття [17, с.15]

Відгуки між військовозобов'язаними та військами важливі. Цей зв'язок образно називають «двосторонньою дистанцією до населення»,

оскільки резервісти приносять багато відповідної інформації про технології та суспільство. Ця інформація може бути використана спеціалізованими арміями для розробки сучасної інформації про еволюцію системи. Це вважається значною можливістю, оскільки нове обладнання вимагає більше технічних, більш підготовлених та соціалізованих фахівців. Існує також зміна переваг фінського оборонного підходу. Основна увага приділяється навчанню та вихованню оперативних сил з переходом від навчальної бази до гнучких умов експлуатації в межах країни.

У 2017 році до закону були внесені зміни, щоб забезпечити швидше та ефективніше прийняття кризових рішень, що є ключовою вимогою для нових ситуацій, коли застосування сили зменшується, а час реагування скорочується. Мета фінської оборони - спроектувати оборону таким чином, щоб у разі кризи не використовувалися бази, що використовувалися в мирний час. У нас є мобілізаційні сили, і нам потрібно тримати наше обладнання в належному місці, щоб бути безпечним, але й придатним для використання в часи кризи». Системи закупівель також важливі і повинні бути менш бюрократичними, швидшими та гнучкішими.

Він також підкреслює необхідність модернізації обладнання та розширення можливостей для спільних та комбінованих операцій, особливо двома шляхами:

- Налагодження партнерських та робочих відносин у регіоні та співпраця з США та іншими європейськими країнами
- Модернізація наземної техніки, перехід від застарілого озброєння до більш мобільного, модернізація ВМС та ВПС.

Це вважається важливим для того, щоб не втратити державну підтримку інвестицій у певні оборонні системи.

Фінляндія разом зі своїми сусідами має на меті сформувати Північну Європу та новий підхід до оборони північних країн.

У 2013 році Китай посилив розгляд питань захисту національного

суверенітету, безпеки та територіальної цілісності, про що йдеться у Білій книзі.

З точки зору територіальної оборони, головне завдання - захист Вітчизни. З цією метою створюються Прикордонні сили безпеки, озброєне правоохоронне відомство, яке держава розгортає у кордонах та прибережних районах та портах. Вони прагнуть захищати національний суверенітет та виконують різноманітні місії з метою утримання стабільності прикордонних територій, боротьби зі злочинністю, проведення надзвичайних рятувальних операцій та забезпечення безпеки. Вони спрямовують свою діяльність на захист та придушення сепаратистської, диверсійної, насильницької та терористичної діяльності “третіми силами” або ворогами.

Поліція бере участь у підготовці бойових дій, спільній діяльності військової поліції та громадської оборони, а також в організації та виконанні завдань, що стосуються безпеки та національної безпеки та захисту кордонів, кордонів та прибережних зон. Основною метою територіальної оборони Китаю є його готовність боротися. Отже, мова йде про правові, соціальні та організаційні механізми державного регулювання територіальної оборони [40, с. 311].

Варшавський інститут стратегічних ініціатив здійснив кілька кроків для реалізації Програми розвитку оборони Польщі. Основою дослідницької дискусії стала проблема форми сил територіальної оборони та розуміння сил територіальної оборони та територіальної оборони. Дискусія ґрунтувалася на трьох основних компонентах: освіта, обладнання та співпраця. Нарешті, але не менш важливою є взаємодія сил територіальної оборони з третіми сторонами.

З 2015 року Польща активно створила потужний підрозділ територіальної оборони (Войсько-Оброні Територіалней - WOT), а у 2017 році на створення WOT було виділено понад 1 мільярд злотих (близько 320 мільйонів доларів). Станом на кінець 2017 року кількість працівників

перевищила 7600. До кінця 2022 року він планує збільшити робочу силу до 50 000 осіб, а загальний бюджет - до 900 мільйонів доларів. Також цікавим новим підходом до територіальної оборони є територіальна військова служба. Новим є те, що солдати Управління національної безпеки, які не проходили військову службу, проходять базову підготовку 16 -го числа, а потім проходять індивідуальну та спеціалізовану підготовку протягом трьох років у вихідні дні.

Близько 10% польського персоналу національної безпеки та оборони складають професійні солдати (переважно офіцери), які перебувають на службі або в резерві. Натомість решта - резервні війська, призначені до певного підрозділу з контрактом від 2 до 6 років. Усі громадяни, що мають право, як цивільні, так і військові, мають право служити в національній безпеці та обороні, будь то чоловіки чи жінки.

Основними завданнями польських сил національної безпеки та оборони є:

- У разі збройного конфлікту - ведіть бойові дії з регулярними силами для знищення чи стримування потенційних сил противника.
- У мирний час проводиться робота, пов'язана із захистом цивільного населення від стихійних лих та протистояння спеціальним операціям розвідки та кібератакам.

Крім того, Міністерство національної безпеки та оборони Польщі має продовжувати активно співпрацювати з сектором безпеки та оборони, державними установами та муніципалітетами.

І найцікавіше – це оснащення підрозділів оборони Польщі. У грудні 2017 року Національна гвардія та Міністерство оборони отримали першу партію з 2000 гвинтівок GROT (з планами передати 53 000 до 2022 року). У березні 2020 року Державний департамент США схвалив продаж Польщі 79 пускових установок і 180 протитанкових керованих ракет та супутньої техніки, що оцінюється у 100 мільйонів доларів.

Все це визначається правовими актами, що ґрунтуються на концепції оборони Польщі. Навчання та оснащення сил територіальної оборони вважається основним. Існує дослідження, що аналізує розвиток польської армії до 2032 року, коли організація територіальної оборони займає особливе місце. Запропоновано нову модель військового розвитку. Автори цієї моделі вважають, що військові повинні мати можливість взаємодіяти та співпрацювати з територіальною обороною. Територіальну оборону Польщі кілька разів модернізували, а у 2008 році війська територіальної оборони були розформовані. З 2015 року почалися дискусії про те, що сили територіальної оборони повинні слідувати принципу добровільного набору. Модель 2015 -2018 років передбачала три основні завдання сил територіальної оборони:

-Посилення потенційного стримування

- Забезпечення оперативних можливостей для самостійного здійснення нерегулярних заходів (реагування на кризи, антитерористичні операції тощо)

-Посилення патріотизму військових.

Найголовніше, що територіальна оборона має виконувати соціальні, культурні та економічні функції. У часи миру, конфлікту чи війни їх центральною місією є захист мирного населення. Відповідно до цієї моделі, сили територіальної оборони повинні складатися з солдатів, які складаються з місцевих жителів, які знайомі з місцевістю, де існує потреба захистити населення або подолати наслідки стихійного лиха. Під час воєнного стану формуються групи опору, яких підтримують місцеві мешканці, що робить їх менш вразливими до ворогів і менш імовірно захоплюють національну безпеку та захищають зони дій. Зона постійної відповідальності є основним чинником у визначенні основної місії сил територіальної оборони [40, с.141].

Вона зосереджена на більш поглибленому вивченні кандидатів у

війська територіальної оборони. Фахівці в зоні повинні відібрати необхідних солдатів та членів військової організації для сил територіальної оборони. При цьому слід враховувати конкретний профіль кандидата. Через це оцінюється, що це буде можливість найняти нових співробітників з певним досвідом і навичками з самого початку. Краще проводити навчання, метою якого є створення формувань з конкретними цілями та завданнями. Також зазначається, що мобільна навчальна група також відповідає за підготовку інструкторів та командирів, включаючи ветеранів спецназу. Мобільна навчальна команда спеціалізуватиметься на навчанні "зеленої тактики". Наприклад, виконання операцій в неорганізованих лісах, гірських районах та виконання «чорної тактики» (бойові дії в міських умовах). Ця команда має працювати по всій Польщі відповідно до потреб територіальної оборони та сил територіальної оборони.

Станом на кінець 2020 року в складі сил територіальної оборони Республіки Польща, розгорнутих у мирний час, було організовано 13 бригад та 4 бригади. Підрозділи територіальної оборони комплектуються за територіальною ознакою: 1-а бригада територіальної оборони (Гданськ) - Поморський військовий округ, 2-а бригада територіальної оборони (Міцьк Мозовецький) - Варшавський військовий округ, 3-а бригада територіальної оборони (Замошч) - Краківські військові округи та інші. Розгортання мобілізації до умов воєнного часу буде здійснюватися в період зростаючої загрози, що отримав назву М-М3. Резервісти проходять навчання один день на тиждень, два дні на місяць, 14 або 30 днів раз на рік.

Підсумовуючи цей досвід, ми можемо побачити, що існують державні регуляторні механізми захисту територій: право, суспільство, організація, культура, економіка, інформація, освіта та пропаганда.

У Румунії територіальна оборона вважається частиною оборонної системи. На цьому етапі мова йде про необхідність відтворення навчання та забезпечення національних резервних сил, що знайшло відображення в концепції територіальної оборони. Роль територіальної оборони, здається,

підтримує та розширює дії активних сил національної оборони шляхом конкретних дій та забезпечує своєчасну та ефективну роботу щодо запобігання та зменшення наслідків незапланованої агресії проти країни. Національні резервні сили Румунії складаються із значних резервних сил та добровольчих резервних сил відповідно до нових та розроблених законів. Їхні місії вирішують широкий спектр традиційних та нових ризиків та загроз, особливо тих, що пов'язані з гібридною та спортивною війною. Румунія, як і інші країни -члени НАТО, відмовилася від призову на військову службу і прийняла більш гнучку спеціалізовану армію, яка зосереджена насамперед на експедиційних місіях, а не на звичайній обороні. Проблеми, що викликали труднощі при формуванні ефективного резерву, визначаються таким чином:

- економічна криза;
- знищення комунізму;
- ігнорування постачання озброєння;
- негативні демографічні тенденції, чоловіки віком від 20 до 40 років мігрують до країн Західної Європи у пошуках роботи.

Роль територіальної оборони полягає у підтримці та посиленні дій Національної гвардії шляхом конкретних дій, а також у забезпеченні сучасної та ефективної роботи щодо запобігання та зменшення наслідків стихійних лих.

Система оборони Румунії базується на латентному підході, а не на активному. Це система оборони, яка повинна зосереджуватися насамперед на захисті території та стримуванні агресії іноземців. Територіальна оборона має на меті захист певних стратегічно важливих регіональних цілей, захист цивільного населення, підтримку оперативних сил та протидію нерівним загрозам, властивим гібридній війні.

За словами Д. Плавіта, до захисту територій мають бути залучені такі суб'єкти державного управління:

- Міністерство оборони (регіональні військові центри, елементи

матеріально -технічного забезпечення);

-Міністерство внутрішніх справ (бригадна жандармерія, Генеральна інспекція з надзвичайних ситуацій, регіональна інспекція, прикордонна поліція);

-державні органи з питань національних резервів та особливих питань; місцеве самоврядування (адміністративна, місцева поліція);

-Національні резервні сили (добровольці запасу та Національна гвардія) та інші структури, створені в кризових ситуаціях.

Пропонується розглядати Національну резервну армію як вид територіальної сили, що складається з бойових та допоміжних сил.

Завдання щодо захисту територій у мирний час класифікуються таким чином:

- пошуково-рятувальні місії у разі надзвичайних ситуацій та природних явищ, катастроф та їх ліквідації;

-місії з нагляду та охорони кордонів у співпраці зі спеціальною постійною організацією прикордонної поліції

- забезпечення маршрутів стратегічного транспорту;

-забезпечити безпеку військових та цивільних комунікацій, які є дуже важливими зі стратегічної точки зору. -Розвідувальні місії у важкодоступних районах;

- підтримувати громадський порядок та долати терористичні акти в зонах відповідальності.

Під час війни місією є:

- визначення цілі та надання інформацію про них.

- забезпечення військових дій оперативних структур;

- блокування груп або ізоляція сил противника

- підтримка рухів опору, організація заходів перекидання

- протитанкові завдання з саморобними вибуховими пристроями національної безпеки та оборони;

- війна в міських умовах з регулярними чи спеціальними силами.

- включити до складу Національних сил оборони райони, що піддаються більшим загрозам для участі у бойових діях у цих районах.

- охорона кордонів у ході бойових дій шляхом розширення діяльності прикордонної поліції та підтримки її як резервних сил;

- посилення оперативних бойових позицій особового складу діючої служби, підтримка їх дій, організація оборонної підготовки та загальної оборони;

- відновлення відключених деталей та відсіків за рахунок запасних частин;

- зменшення наслідків ворожих атак у зоні відповідальності завдяки здатності діяти вчасно та вчасно, а також завдяки наявності активного особового складу та добровольчих резервних сил;

- призовна підготовка, якщо це передбачено законодавством під час комендантської години, у воєнний час, коли мобілізація та призов на військову службу є обов'язковими [48, с. 13].

Прикладом є шведська модель, де сили територіальної оборони є частиною збройних сил і керуються відділами Міністерства оборони. У мирний час шведські сили територіальної оборони приймають участь у пошуково-рятувальних місіях, реагуванні на кризи, прикордонному моніторингу, охороні транспортних шляхів, захисті об'єктів від саботажу тощо. Територіальні сили оборони комплектуються з місцевих спільнот, оскільки знають добре місцевість, за яку несуть відповідальність. Втім, зазначається, що у військовий час такі утворення мають мало шансів на перемогу над регулярними військами, але потенційно здатні нейтралізувати групи озброєних цивільних осіб, коннаціональної безпеки та оборонити заворушення, зміцнювати безпеку критичних інфраструктур або використовувати їх знання місцевості для підтримки асиметричних дій (партизанська війна, саботаж), коли держава втрачає коннаціональної безпеки та оборони над частинами своєї території. Втім,

вважається, що такі озброєні утворення є лише частиною відповіді на гібридні погрози, які вимагають реакції всієї системи національної оборони.

Аналіз застосування механізмів державного управління іноземними системами оборони у діяльності, що підлягає державному регулюванню, дає можливість покращити та покращити обороноздатність України. На сучасному етапі розвитку українських збройних сил експерти науково - дослідних інститутів та Міністерства оборони України у співпраці з радниками та представниками збройних сил держав-членів НАТО розробляють наукове обґрунтування цієї пропозиції.

Іноземний досвід великих країн світу слід враховувати при підготовці пропозицій щодо системного підходу до планування та застосування державних регуляторних механізмів обороної діяльності для підвищення ефективності.

3.2 Напрями вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони

Для забезпечення функціонування механізму національної безпеки та оборони доцільно мати вертикаль управління обороною, яка забезпечить реалізацію повноважень начальника Генерального штабу - Головнокомандувача Збройних Сил України, командувача Сухопутних військ, оперативних командувань та голів Рад оборони щодо керівництва обороною.

Напрями вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану можна класифікувати за такими основними напрямками, як вдосконалення нормативно-правової бази та удосконалення фінансового механізму.

Щодо вдосконалення нормативно-правової бази в сфері національної безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану має бути спрямоване на вирішення наступних завдань:

- Забезпечення відповідності законодавства сучасним викликам. Законодавство України у сфері національної безпеки та оборони має враховувати особливості правового режиму воєнного стану, а також сучасні загрози національній безпеці та обороні.

- Забезпечення повноти нормативно-правової бази. Законодавство України у сфері національної безпеки та оборони має містити повний перелік заходів, які можуть бути застосовані в умовах воєнного стану.

- Забезпечення чіткості нормативно-правової бази. Нормативно-правові акти у сфері національної безпеки та оборони мають бути чіткими та зрозумілими для суб'єктів забезпечення національної безпеки та оборони.

Для вирішення цих завдань необхідно провести комплексний аналіз законодавства України у сфері національної безпеки та оборони, а також внести необхідні зміни та доповнення, а також вжити комплекс заходів спрямованих на:

Стратегічне планування:

- Розробка та актуалізація стратегічних документів у сфері національної безпеки, які враховують сучасні загрози та виклики.

- Визначення чітких цілей та завдань для всіх гілок влади, включаючи оборону, розвідку, цивільний захист та інші важливі сектори.

Адаптація до сучасних загроз:

- Законодавче визначення та класифікація різних типів загроз, включаючи кіберзагрози, гібридні загрози, тероризм тощо.

- Вдосконалення нормативно-правового базису для ефективного протидії новим та розвиваючимся загрозам.

Гнучкість та реагування:

- Забезпечення гнучкості нормативно-правового середовища для оперативного реагування на зміни у загрозах та умовах безпеки.

- Механізми швидкого введення та скасування режимів, таких як воєнний стан чи надзвичайний стан.

Координація та взаємодія:

- Зміцнення механізмів координації та взаємодії між різними гілками влади, а також між секторами безпеки та оборони.

- Розробка стандартів та процедур для ефективної інтеграції зусиль та обміну інформацією.

Поточна редакція Закону України «Про національну безпеку України» визначає, що більшість положень є декларативними, а не де-факто визначеними. Закон є правовою нормою, яка встановлює загальнообов'язкові правила для діяльності всіх суб'єктів, відповідальних за розробку та впровадження заходів щодо забезпечення національної безпеки.

Загалом, Закон України «Про національну безпеку», який був уточнений та доповнений відповідними зауваженнями, має стати основним законом, який активно та повно регулює питання національної безпеки. Замість абстрактних загальнотеоретичних концепцій, він повинен включати чітко визначений підхід до формування систем національної безпеки, їх функціональні механізми, планування та відповідальність за повноваження та взаємодію суб'єктів національної безпеки. Ключем має бути:

- виявлення складових національної безпеки в національній діяльності;

- запровадження єдиного та скоординованого функціонуючого механізму системи національної безпеки: ефективна взаємодія та координація дій між державою та інститутами громадянського суспільства у цій сфері;

- впровадження системного підходу до планування, забезпечення ресурсами та контролю за виконанням заходів щодо забезпечення національної безпеки;

- забезпечити ефективне функціонування секторів безпеки та оборони, які лежать в основі систем національної безпеки, включаючи чіткі визначення механізмів управління у мирний час та в період кризи.

- чітке визначення порядку створення підрозділів територіальної оборони у разі допомоги структури влади

- комплексний огляд галузей безпеки та оборони та прийняття нормативних актів про результати тощо.

Стосовно удосконалення фінансового механізму забезпечення національної безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану, то воно має бути спрямоване на вирішення таких завдань, як збільшення фінансування національної безпеки та оборони, оскільки фінансування національної безпеки та оборони має бути достатнім для забезпечення ефективного протистояння зовнішнім загрозам. Також важливо забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів, адже фінансові ресурси, які виділяються на забезпечення національної безпеки та оборони, мають використовуватися ефективно та раціонально, а також максимально оперативно та прозоро.

Стосовно фінансового напрямку діяльності державної політики у сфері безпеки та оборони, то доцільно виділити наступні напрями вдосконалення фінансового механізму:

Стабільність фінансування:

- Закріплення стабільного та достатнього фінансування для національної безпеки та оборони в бюджеті.
- Розробка механізмів, які гарантують фінансову стійкість незалежно від змін у політичному ландшафті.

Ефективність витрат:

- Впровадження механізмів ефективного контролю та аудиту фінансів в оборонному секторі.
- Забезпечення прозорості та відкритості у витраті оборонних бюджетів.

Інновації та розвиток:

- Стимулювання інновацій та нових технологій у сфері безпеки та оборони.
- Забезпечення фінансування наукових досліджень та розвитку нових технологій для підвищення обороноздатності.

Гнучкість та резерви:

- Введення гнучких механізмів фінансування для швидкого реагування на надзвичайні ситуації чи загрози.
- Створення резервів для непередбачуваних подій та забезпечення їх відповідного використання.

Конкретні заходи в рамках кожного з цих напрямків можуть бути різними та визначатися з урахуванням конкретних потреб та умов. Однак, в цілому, вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму забезпечення національної безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану є важливим завданням, яке має бути вирішено для забезпечення ефективного захисту країни від будь-яких загроз.

Вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони є критичним завданням для забезпечення ефективності та гнучкості системи захисту країни. Додатково, необхідними напрямами діяльності для нормального функціонування нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони є залучення громадськості у вигляді створення системи для участі у процесі прийняття рішень та контролю над діяльністю у сфері національної безпеки, а також посилення ролі громадськості у формуванні стратегій та обговоренні ключових аспектів національної безпеки.

Також, варто звернути увагу на розвиток такого напрямку, як збільшення кадрового потенціалу шляхом забезпечення атрактивних умов служби та високого рівня професійної підготовки для працівників сфери національної безпеки та оборони та подальше сприяння розвитку кадрового потенціалу через систему навчання, стажування та обмін досвідом.

Через випадки недосконалості адміністративного контролю, слід забезпечити гнучкість управління, шляхом впровадження гнучких моделей, які дозволяють швидко реагувати на зміни в обстановці та приймати необхідні рішення та дозволяються активно адаптувати управлінські практики до нових технологій та методів управління ризиками.

В аспекті міжнародного співробітництва, то доцільно направити зусилля на зміцнення партнерства з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері національної безпеки, а також активізувати участь у спільних проектах, обміні досвідом та створення міжнародних стратегічних альянсів та союзів.

Проведення активних бойових дій на певній території може мати наслідком погіршення стану навколишнього середовища, то з метою підтримання екологічної безпеки доречно розробити та впровадити нормативно-правові механізми для забезпечення екологічної безпеки в сфері національної безпеки та оборони, а також забезпечити здійснення контролю за використанням та зберіганням екологічно небезпечних речовин у військовій та оборонній діяльності.

Наразі досить актуальним постає актуальність такого поняття як «кібербезпека», для підтримання якого доречним буде посилення нормативно-правового контролю у сфері кіберпростору, враховуючи зростання кількості кіберзагроз та кібератак та розвиток і впровадження стратегій кіберзахисту для критично важливих об'єктів та інформаційної інфраструктури.

Додатково важливо наголосити на напрямку вдосконалення військово-цивільного співробітництва шляхом розробки та впровадження ефективних механізмів взаємодії між військовими та цивільними структурами під час надзвичайних ситуацій, створення програм та тренінгів для забезпечення взаєморозуміння та ефективної координації.

Взагалі щодо медіапростору та інформаційної політики, то має відбуватись постійна розробка та удосконалення ефективної інформаційної політики для підвищення свідомості громадськості щодо загроз та заходів національної безпеки та забезпечуватись прозорість та достовірність інформації, що надходить від державних органів та оборонних структур.

Наостанок, важливим є питання моніторингу та оцінка ефективності, оскільки дана діяльність допомагає виявити помилки та проблеми на

фінальному етапі. Для цього доречним є розробка та впровадження системи моніторингу та оцінки ефективності заходів з національної безпеки та оборони, проведення систематичного аналізу та перегляду стратегій, щоб адаптувати їх до змін у безпеці та геополітичному середовищі.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У роботі здійснено теоретичне узагальнення попередніх наукових досліджень, а також на цій основі запропоновано нове вирішення наукового завдання, що виявляється у теоретичному узагальненні та новому вирішенні науково-прикладного завдання щодо удосконалення реалізації державної політики у сфері безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану. Відповідно до поставлених завдань в роботі наведено ряд нових теоретико - практичних положень, пропозицій та узагальнень:

1. Вдосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження та розширити сутнісні ознаки понять «національна безпека», «територіальна оборона», «державна політика національної безпеки та оборони». Національна безпека - це структуроване явище, що включає пов'язані компоненти, і що до компонентів національної безпеки належать: економіка та фінанси; правоохоронна діяльність; соціальна та політична сфера; інформаційні технології, енергетика, екологічна сфера, національна оборона та територіальна оборона. Встановлено, що метою національної безпеки та оборони України у мирний час є підготовка українського народу до національної оборони у разі загрози збройної агресії проти України.

2. Досліджено внутрішній та міжнародний досвід реалізації національної політики у сферах національної безпеки та оборони. Кодифіковано національну та міжнародну модель створення ефективної системи національної безпеки та оборони, яка полягає у можливій адаптації та впровадженні основних практик європейської оборонної діяльності до умов розвитку України в системах державного та муніципального самоврядування. Можливості подолання факторів опору на всіх рівнях ієрархії. Систематизовано зарубіжні та вітчизняні моделі створення ефективної системи національної безпеки та оборони, яка полягає у ймовірній адаптації та імплементації провідних європейських практик функціонування підрозділів оборони до українських умов розвитку системи органів публічної влади та місцевого самоврядування; можливостей

подолання факторів спротиву на усіх рівнях ієрархії.

3. Встановлено, що для України саме децентралізація є однією з важливих складових демократичних реформ та сприяє прозорості уряду, і узагальнюючи вищевикладене визначення, можна сказати, що традиційно сформований погляд на децентралізацію - це процес, у якому формується традиційно сформований погляд на децентралізацію в межах централізованої держави. Незалежні підрозділи, які є засобами місцевого самоврядування (громади), повинні розробити нові підходи до аналізу вмісту. Новостворені територіальні громади, які формують стратегію розвитку, спочатку визначають механізми запровадження політики у сферах національної безпеки та оборони, які на даний момент є особливо актуальними.

4. Удосконалено системно-методичний підхід до реалізації концептуальної основи для аналізу ефективності політики національної безпеки в Україні шляхом впровадження комплексної системи взаємодії ключових суб'єктів на національному, регіональному та недержавному рівнях.

5. Принципи національної безпеки та оборони структуровані так, що їх можна визначити як орієнтири правового регулювання діяльності організацій та реалізації заходів щодо захисту певних територій від зовнішньої агресії, як керівництво до діяльності компетентних органів.

6. Виокремлено напрями фінансового забезпечення національної безпеки та оборони, розроблено механізм фінансування державної політики у сферах національної безпеки та оборони, ґрунтуючись на застосуванні програмного управління цілями у сфері національної безпеки, воно здатне об'єктивно представити комплексну інформацію про ідеологічні, наукові та експертно-аналітичні складові діяльності з питань впливу на національну безпеку.

7. Удосконалено практичний підхід до розробки та реалізації державної політики у сфері національної безпеки в Україні, який виконує

такі функції: забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави; підтримка конституційного ладу, побудованого на демократичних засадах; запобігання зовнішньому втручанню у внутрішні справи України; формування сприятливих умов для сталого розвитку національної економіки, суспільства та країни в цілому з метою покращення загального рівня та якості життя, а не європейської просторової інтеграції України у політичній, економічній, безпековій сферах та юридичні умови.

8. В умовах децентралізації було продемонстровано напрямок вдосконалення нормативно-правових та фінансових механізмів національної безпеки та оборони, акцентований на реалізацію національної політики національної безпеки у внутрішніх та зовнішніх завданнях у співпраці між державними інститутами та громадянським суспільством, а також провідну роль держави у забезпеченні національних інтересів України у сфері національної безпеки та оборони, єдність українського народу.

9. Визначено відповідні методи та напрямки розвитку державної політики у сфері безпеки та оборони (мандати уряду, контракти, обмеження, цільові комплексні програми та фінансування деяких секторів) для прямого впливу на реалізацію фінансових механізмів національної політики у сфері національної безпеки та оборони (державні бюджети). В результаті досліджень ефективності формування систем національної безпеки та оборони запропоновано відповідний методологічний підхід.

10. Визначено основні напрями вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони, наведено характеристику ключових заходів щодо реалізації та функціонування зазначених напрямів, також додатково розглянуто супутні допоміжні напрями, такі як залучення громадськості, збільшення кадрового потенціалу, гнучкість управління, підтримання екологічної та кібербезпеки, процес моніторингу та оцінки діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Аналіз державної політики у сфері національної безпеки і оборони України. Київ: НІСД, 2015. 275 с.
- 2) Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки”. Київ: НІСД, 2014. 148 с.
- 3) Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія; наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: видавництво ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
- 4) Антонюк О.В. Формування етнополітики в Україні: теоретико-методологічні та концептуальні засади: автореф. дис. д-ра політ. наук: 23.00.05. НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2001. 29 с.
- 5) Артюшин Л. Теоретичні аспекти стратегій воєнної безпеки суспільства і держави: монографія. Харків: Видавництво Нац. унту внутр. справ, 2003. 198 с.
- 6) Атаманчук Г. В. Теорія державного управління. Київ: Знання, 2023. 584 с.
- 7) Бавико О. Необхідність державного регулювання підприємництва та механізми його здійснення. Ефективна економіка. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5985>
- 8) Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики: монографія. Київ: Видавництво УАДУ, 2000. 328 с.
- 9) Баранов О.А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія. Київ: Видавництво Едельвейс, 2014. 434 с.
- 10) Богданович В. Аналіз можливостей забезпечення національної безпеки України щодо всебічної підтримки безпекового супроводу реалізації

національних інтересів. Наука і техніка. Повітряні і Збройні сили України. 2013. № 3(12). С.3-12.

11) Богуш В. Інформаційна безпека держави.. Київ: МК-Прес, 2005. 432 с.

12) Бочковський О. Вступ до націології. Київ: «Генеза», 1998. 144 с.

13) Воєнна доктрина України. Стратег. панорама. 2004. № 3. С. 3-10.

14) Глобальна та національна безпека: словник-довідник. За заг.ред. Г.П. Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 140 с.

15) Горбенко І.Д. Інформаційна війна – сутність, методи та засоби ведення: матеріали ювіл. наук. техніч. конф. К., 1998. С. 11-14.

16) Громико І. Державна домінантність визначення інформаційної безпеки України в умовах протидії загрозам. *Право України*. 2008. № 8. С. 130 – 134.

17) Данілов С. Територіальна оборона Фінляндії: сучасні тенденції та перспективи. *Міжнародна безпека*. №3, 2023. С. 12-25.

18) Дем'янишина В.Г., Кириленко О.П., Лободіна З.М. Бюджетна система: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.

19) Державна політика: аналіз та механізми її впровадження в Україні: навч. посіб. За заг. ред. В.Рибкала, В.Тертички. К.: Вид-во НАДУ, 2000. 232 с.

20) Державне управління : підручник : у 2 т. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін. К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

21) Державне управління в Україні: навч. посібн. За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Юрінком Інтер, 1998. 432 с. URL: <http://www.lawbook.by.ru/admin/averjanov/2-2.shtml>

22) Дзьобань О. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: методологія дослідження та забезпечення: монографія. Харків: Константа, 2006. 440 с.

23) Довгань О.Д. Теоретико-правові основи забезпечення інформаційної безпеки України: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07.; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. -Київ, 2016. - 44 с.

24) Долголкова О. В. Механізми державного управління як інструмент посилення діяльності адміністративних органів та органів місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 3. С. 15-21.

25) Домбровська С.М. Механізм забезпечення державної соціальної безпеки в Україні. *Наукові праці: Науково-методичний журнал. Державне управління*. Миколаїв: Виддав. ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. Вип. 242. Т. 254. С. 28-32.

26) Дудко І. Інституційне й управлінське забезпечення зовнішньополітичної стратегії США в умовах пост біполярності: монографія. К.: КНЕУ, 2007. 144 с.

27) 56. Єрмолаєв, А. Старий режим в Україні: причини та наслідки. Видавництво «Український пріоритет». Київ. 2023. С. 12-13.

28) Зайцева І. Політична корупція як загроза державній безпеці України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 56. С.83-87.

29) Кириленко В.В. Економіка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 193с.

30) Ключник А.В. Організаційно-економічне забезпечення залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки Миколаївської області. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2008. вип. 1. С. 31-37.

31) Колупаєва І. В. Адміністративні механізми державного управління: теоретичні основи та практичні аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 2. С. 3-12.

32) Комп'ютерний тероризм: суперхакери, кібер-терористи, кібер-криміналісти: монографія. За заг. ред. П.Д. Біленчука. К.: Видавництво «КВІЦ», 2006. 116 с.

- 33) Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
- 34) Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія. К.: УАДУ, 2002. 260 с.
- 35) Кормич Б.А. Співвідношення національної безпеки та національних інтересів. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2015. № 13. С. 71-76. 297.
- 36) Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком країни: теоретико-методологічні засади. Харків: ХНУВС, 2010. 482 с.
- 37) Кульчинський К. В., Кульчинська О. В. Державне регулювання економіки в Україні: теоретичні підходи та практика. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 1. С. 11-23.
- 38) Лазарев С. В., Матвеев С. Ю. Державне регулювання. *Енциклопедія державного управління*. 2023. С. 15-20.
- 39) Латинін М. А. Удосконалення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України. *Державне будівництво*. 2007. № 1(1). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%281%29_16
- 40) Ліпкан В.А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях. Вид. 2-е, доп. і переробл. К.: ТЕКСТ, 2008. 400 с.
- 41) Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. К.:2003. 600 с
- 42) Мудриєвська Л.М., Гомаль В.П. Державне управління Дніпропетровськ: 2012. 156 с.
- 43) Мурашко А.М. Фінансове забезпечення реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони. Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених. м. Чернігів, 17 грудня 2020р. м. Чернігів: ЧНТУ, 2020. С. 152-153

44) Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління: Навч. Посіб. К.: Вид УАДУ, 1998.

45) Орел М.Г. Політична безпека як наукова категорія та мета системи державного управління у сфері політичної безпеки. *Держава та регіони. Серія: Державне управління: Науково-виробничий журнал.* Запоріжжя: КПУ, 2017. № 2 (58). С. 11-16.

46) Пархоменко-Куцевіл О. Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування».* 2023. № 3. С. 143–150. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-3.19>

47) Пильгун Н.В., Капустяк І.О. Ситуційна безпека громадянського суспільства в Україні та взаємозв'язок з національною безпекою. URL:<http://er.nau.edu.ua/>

48) Плавів, Д. Захист територій: концептуальні засади та основні завдання. *Військо України.* №4. 2023.С. 10-17.

49) Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 10 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

50) Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 15.04.2021 р. : станом на 23 квіт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0030525-21#Text>

51) Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 04.03.2016 р. : станом на 27 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002525-16#Text>

52) Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

53) Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від

28.08.2014 р. : станом на 26 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0011525-14#Text>

54) Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України" : Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>

55) Про Стратегічний оборонний бюлетень України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 20.05.2016 р. : станом на 21 верес. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006525-16#Text>

56) Сіцінський Н. А. Теоретичні здобутки у галузі наукового забезпечення розвитку механізмів державного управління національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1604>

57) Скиба П. Будівництво і розвиток Збройних Сил України або як пройти шлях від воєнної організації держави до з'єднання. Славути. 2013. 269 с. URL: http://lib.oa.edu.ua/files/funds/lib-advice/VOD_ZSU.pdf

58) Чорна М.Ф. Інформаційна безпека України: політико-правові засади генези і становлення. Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. тез наук. доп. X Міжнар. наук.- практ. конф. молодих учених (21-22 берез. 2014 р.). М-во освіти і науки України. Луцьк, 2014. С. 102-104.

59) Чорний В.С. Військова організація України: становлення та перспективи розвитку: монографія. Ніжин: Вид-во «Аспект – Поліграф», 2009. 368 с.

60) Шкарін, В. І. Військова економіка: підручник. К. : Національна академія оборони України, 2002. 376 с.

61) Шпаков В. Законодавча політика держави щодо удосконалення механізму державного регулювання. Господарське право. 2016. № 2. С. 230–246. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/2-230-246.pdf>

62) Шпура М. І. Організаційно-правові основи стратегії національної і воєнної безпеки України: практичні аспекти державного управління: монографія. Нац. наук.-досл. центр оборон. технологій воєн. безпеки України Київ., 2006. 240 с.

63) Murasko A.M. Financial component of state policy in the fields of national security and defense of Ukraine. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 4(32). Vol. 3. - С.81-90.